

't Onderschoer

Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp

14 e jaargang 1992 nr. 1

ISSN 0920-864 X

't ONDERSCHOER

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele "niendeurn", welke aaneensloten tegen de uitneembare middenstijl: n stiepel.

De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis. Daarin bleef immers eens het 'broadspit' steken, dat een 'huun' of 'huunenwiefke' een brutale boerenknecht nagooide. Als n stiepel verwijderd was konden de volgelaeden oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'. In het stiepelgat sloot 'de Lappe' uit het Aamsveen het blauwe dämpke dat de zwarte dood veroorzaakte. In Ootmarsum trekt men bij het 'vlögeln' um n stiepel.

Door het hoondergat van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofhond Siep of Pollo kon ook 's nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De boer zelf tenslotte kon veilig uitkijken 'oawer n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zoals 'n riesbessem, zicht, strikhaakn, ploogstraampn en de peerdezellns'.

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wich', dat dan vaak weer leidde tot een 'brulfte' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten. Het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtpunt en het bood plaats voor menselijke contacten. Daarom dit Onderschoer als symbool van het streven van de

Stichting Heemkunde Denekamp.

Idee voor Onderschoer als titel voor dit blad en tekst is van J.A.Veldhuis te Denekamp (1918-1979). De omslagtekening is van Gerh.Broekhuis te Denekamp.

14e jaargang 1992 nr. 1**in dit nummer****'t ONDERSCHOER**

't Onderschoer verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

OPLAGE

De oplage bedraagt 1250 stuks. Abonnementsprijs: f.17,50 per jaar.

Losse nummers: f.6,- exclusief verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels in de regio.

KOPY

Kopy voor dit blad moet drie maanden voor verschijning ingeleverd worden bij de redactie, p/a Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

Publikaties blijven eigendom van de auteur. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redactie van dit blad.

REDACTIE

H.J.Aasma, Willem Wegewartstr.1, 7591 TZ Denekamp; tel.(05413) 52434.

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp. W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4, 7591 PT Denekamp, tel. (05413) 51453.

J.A.den Ouden, de Roerdomp 42, 7591 JB Denekamp; tel.(05413) 52800.

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel.(05413) 52261; (eindredacteur).

- 1 n Woord van te veurtn.
H.Boink
- 3 Niejs van 't Heemhoes.
- 11 Voor u, door u.
Samenstelling H.Boink
- 15 Uit de krant van nu.
H.Aasma
- 17 Onze straatnamen.
H.Boink, J.A.den Ouden en
W.A.J.Nijhuis.
- 19 Tegengaan besmettelijke
veeziekte voor 100 jaar.
H.Boink
- 23 Naar Denekamp (4 april
1945).
- 27 Schoolmeester Van Teeffelen
en hekserij.
D.Schlüter
- 31 Herinneringen van een
vroegere boer en een oud
schoenmaker (III).
H.Aasma
- 37 Oogstkalender van de
aarde.
J.H.Zanderink
- 41 Een mooie lentemorgen.
W.A.J.Nijhuis
- 47 Clubreglement DOS'19 uit
1931 weerspiegelt de tijd.
J.H.M.Knippers.
- 54 Maakt nich alle groond
terecht.
Vrij naar Karl Sauvagerd.
- 55 De spreuken van Willem
Dingeldein (I).
G.Broekhuis (Werkgroep
Dialect)
- 59 Paasgebruiken in Tilligte.
H.Aasma

Koek- en Speculaasplanken

Kuiper

Bakker

Timmerman

Opperman

In koek- en speculaasplanken, die bakkers vroeger gebruikten, hebben onze voorvaders allerlei figuren en taferelen uitgesneden. In die uitgesneden "prenten" werd het koekdeeg gedruwd, plat gedrukt en afgesneden. Daarna werden deze deegfiguren op een metalen plaat gelegd, die vervolgens de warmgestookte oven inging. Na een bepaalde tijd kwam de plaat met de gebakken koekjes de oven weer uit. De figuren, die in de koek- en speculaasplanken werden uitgesneden, geven ons vaak beelden uit vroegere jaren. Zo zijn er bijbelse voorstellingen, beroepen en ambachten, kinderspelen en voer- en vaartuigen op afgebeeld.

Dit jaar willen we u wat van deze koekprenten laten zien.

Op deze prachtige voorjaarszondagmiddag maken mijn vrouw en ik een wandeling in de bossen bij het klooster Bardel, dat ligt nabij de Nederlands-Duitse grens ter hoogte van Overdinkel.

Het is voor een deel een productiebos. Talrijke dennebomen lagen gereed om afgevoerd te worden. Er waren er bij van wel twintig meter lang, met een doorsnee aan de voet van veertig centimeter. Tellen van de jaarringen leerde dat de bomen wel honderd jaar moesten zijn.

Halverwege onze wandeling gingen mijn gedachten uit naar 't Onderschoer. Het voorwoord moest nog klaar. Wandelend in dat prachtige bosrijke grensgebied op deze zonnige middag, dwaalde ik af.....

Grenzen, wat hebben ze ons eigenlijk nog te zeggen? Voor ons, die wonen aan de grens, vormt deze nauwelijks nog een barricade. Weldra zullen we er niet veel meer van merken, als West-Europa de grenzen open stelt. De grens zal geleidelijk aan nog slechts voortleven in de geschiedenis.

Onze Stichting Heemkunde besteedt dit jaar 1992 veel aandacht aan het grenzenloos worden van Europa. Zo heeft onze Werkgroep Geschiedenis in museum Huize Keizer een tentoonstelling georganiseerd rond de verdwijnende grens, welke duurt tot eind april 1992. De werkgroep is verder bezig met de voorbereiding van een boek met grensverhalen,

dat naar verwachting eind dit jaar zal verschijnen. Voorts verleent de Stichting medewerking aan het grote grensoverschrijdende klederdrachtenproject, dat eveneens in het kader van de open grens staat. Het is een project, dat bestaat uit een reizende tentoonstelling en een boek en dat gedragen wordt door de Heimatverein Grafschaft Bentheim en alle NO-Twentse en Oost-Sallandse heemkundige instellingen.

Tot slot werkt onze stichting mee aan het door de Culturele Raad Denekamp samen de Kulturausschusz van de Stadt Nordhorn opgezette activiteitenreeks rond de open grens. Het is de bedoeling dat medio 1993 op en rond de grens een groot aantal activiteiten plaatsvindt. Een van die activiteiten is een tentoonstelling van foto's van objecten, die op de een of andere wijze met de grens van doen hebben. Aan de organisatie hiervan wordt m.n. medewerking verleend. Al met al een druk 1992 dat, zoals u kunt lezen geheel in het teken staat van de verdwijnende grens. Dat mag ook een beetje verwacht worden van een heemkundeorganisatie, die in een grensgemeente actief is.

In de verte doemt onze auto weer op. De zon heeft het inmiddels voor gezien beschouwd, het wordt wat kouder. Als we terugrijden naar Denekamp zien we ter hoogte van de autobaan de grote grensovergang "Oldenzaal". Wat is daar een gigantisch groot complex ontstaan. Je kunt je afvragen of dat allemaal financieel verantwoord is geweest, met open grenzen in het politiek vizier.

Bij het vervolgen van de weg richting Nordhorn ontwaren we hier en daar zogenaamde kommiezenhuizen, die voor een deel al niet meer als dienstwoning in gebruik zijn. Door hun vorm vallen ze op in het agrarisch landschap. Mogen enkele ervan als cultuurmonument blijven herinneren aan de grens, die straks niet meer is.

Bij Rammelbeek treffen we een verlaten grenspost aan..... Hier wordt "open grenzen" al glans gegeven. Europa wordt stukje bij beetje een Europavan de burger.

Geern töt tookn moal.

H.Boink

Denekamp, 9 februari 1992.

Gelukkig dat afgunst geen
geluid maakt,
het lawaai om ons heen zou
anders
oorverdovend zijn.

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redactie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heemkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van werkgroepen, van excursies, lezingen en tentoonstellingen.

DONATEURSBIJDRAGE 1992

Mocht u uw bijdrage over 1992 nog niet hebben betaald dan verzoeken wij u vriendelijk het verschuldigde bedrag spoedig over te maken. Dat kunt u doen d.m.v. de accept-girokaart, die u tegelijk met het laatste nummer van 't Ouderschoer van 1991 is toegestuurd. Maar u mag ook contant betalen op 't Heemhoes. Bij voorbaat hartelijk bedankt voor uw medewerking.

H. Asma

BESTUURSMUTATIES

In verband met het bereiken van de VUT-gerechtigde leeftijd heeft de heer J.A. den Ouden bedankt als bestuurslid.

Mevrouw E. Lohuis uit Breklenkamp is vorig jaar benoemd als nieuw bestuurslid.

Het bestuur heeft uit zijn midden een tweede voorzitter en een tweede secretaris ge-

kozen in de persoon van resp. de heren H.A. Meek en B. Tjhuis.

H.A. Benneker

BEDANKT ANDRÉ DEN OUDEN

Hij weet beter dan wie ook hoe de tuinmuur van de pastorie van de St. Nicolaaskerk in Denekamp er uit ziet. Dat was zijn uitzicht. Niet fraai. Maar er bovenuit torenende het indrukwekkende bouwwerk van de kerk. Dat vergoedde veel. Hoeveel spijlen telt het zgn. duivelsrooster op de plek van de toegang van het v.m. kerkhof? Het zou ons niet verbazen als André het weet. Ontelbare keren is hij over dit rooster gelopen, op weg naar zijn werkkamer in 't Heemhoes op Kerkplein 4.

Dat bedacht ik, toen ik mij op verzoek van de redactie van dit blad, zette tot het schrijven van een terugblik op het werk van André den Ouden voor onze Stichting Heemkunde.

Maandag 6 januari 1992, Drie Koningen, Nieuwe maan, vermeldde de kalender op de dag, dat de Stichting Heemkunde André met zijn vrouw en kinderen een avondlang in het middelpunt plaatste van verdiende waardering en vriendschap.

André, wars van eerbetoen en lof, onderging de aangeboden receptie zichtbaar toch met genoegen. Na het officiële gedeelte pufte hij even uit in de garderobe, bij de bar, van het koetshuis van museum Huize Keizer. Daar ontmoette ik hem en maakte een praatje.

"Dit is mijn eerste vanavond", zei hij, toen hij zijn handbediende sjekkie-rol-doos tevoorschijn haalde. "Verdraaid" dacht ik, "die doos is tekenend voor André". Je ziet deze dozen niet veel meer. Mijn vader gebruikte er ook een tijdens de bezetting. Als kinderen rolden wij 's avonds een voorraadje sigaretten van eigen-bouw-tabak. André bleef dit oude ambacht uitoefenen. In zijn sigaretten-rollerij was hij ook een echte Heemkunder.

Een bijzonder man, met wie iedereen het goed kon vinden. Opgewekt, ondanks alles, geen klagen over wat hem hinderde, gelijkmatig in zijn werk, graag pratend over waar hij mee bezig was, vooral zijn grote voorliefde voor historische onderzoek.

Stop. Ik ben toch niet bezig met een necrologie. Welnee, gelukkig niet. André treedt heel gewoon enkele stappen terug. Dat mag als je 63 bent. Afscheid op onderdelen, maar blijvend als redactielid. Niet meer dagelijks achter zijn bureau in de Berninkkamer. Niet meer bij de bestuursvergaderingen in de Dingeldeinkamer, maar verder zal hij zeker zijn bijdragen ad hoc blijven leveren. André is Vutter en is straks nog drukker dan voorheen. Wij noemden hem: Veldheer,

Chef de Bureau, informant voor de velen, die Kerkplein 4 binnengingen.

Voorzitter Herman Benneker belichtte de verdiensten van André als Veldheer. Natuurlijk, het Veldnamenboek, daarvan was hij de man van het veldwerk. Daarvoor kwam hij via het S.W.B. Hengelo bij Heemkunde. Als een Dalmobiele veldheer was hij in de gemeente Denekamp van alle Marken thuis.

Chef de bureau, ja toch? Deze benaming past bij de eminent grijze kantoorhouder van 't Heemhoes, wat toch zijn dagelijks huis was. Veertien jaar heeft André voor Denekamp en Heemkunde gewerkt. In 1977 kwam hij en volgens zijn zeggen was hij toen bijzonder blij weer zinvol werk te kunnen doen.

Benneker dankte hem voor zijn werk en daarbij werd uiteraard ook zijn vrouw Hilde betrokken. De bekende cadeau-bon verwisselde van eigenaar, maar daar bleef het niet bij. Een door Jan Bekhuis vervaardigd olieverf schilderij, voorstellende de oude boerderij Haafkes (Schoapn Peter) zal ongetwijfeld een blijvende herinnering zijn in de huiskamer van de familie Den Ouden. Een herinnering aan een mooi werkzaam leven in dienst van Heemkunde, tevens een gedachtenis aan een sfeervolle avond in het koetshuis. Gerard Broekhuis "kuiern in mooi dialect oawer André in de dialectwerkgroep". Hij zei aan het eind: "de werkgroep had ok nog n luk in toetn doen".

Er was een drankje, een hartig hapje, en iedereen praatte met iedereen. André genoot, de kinderen waren trots op Pa en Ma, die in de bloemetjes werden gezet.

"Joa, miene Hilde heb ik oawer de greans smokkelt, doo ik doar wearkn as declarant", vertelde André. Zijn beste vrijmaking en in-

klaring!

Kijk nog eens naar de videoband van jouw avond en geniet van je vrije tijd in je eigen heem, samen met je Hilde, maar vergeet Kerkplein 4 niet. Je blijft er welkom!

Jouw opvolger Berto Appels wensen wij evenveel toewijding en plezier toe in het werk. dat jou lief was.

S.Wynia

EEN WOORD VAN DANK BIJ EEN AFSCHIED

Na mijn afscheid als beheerder van 't Heemhoes en bestuurslid van de Stichting Heemkunde Denekamp, wil ik mijn oprechte dank uitspreken aan allen, waarmee ik mocht samenwerken tijdens de periode, die ik werkzaam was voor de Stichting.

Dankzij de altijd spontane hulp van en prettige omgang met bestuursleden, vrijwilligers en vrijwilligsters, werkgroepleden en vele anderen waarmee ik tijdens mijn werkzaamheden op 't Heemhoes omging en samenwerkte, heb ik de tijd, dat ik er werkte, als zeer prettig en positief ervaren.

Ook wil ik mijn dank betuigen aan de vele informanten, die mij behulpzaam waren bij het veldnamenonderzoek in de gemeente Denekamp. Immers, dankzij hun informatie kon het veldnamenboek van Denekamp verschijnen.

Hoogtepunt van alles was voor mij wel de avond, die mij op 6 januari 1992 door het bestuur was aangeboden bij gelegenheid van mijn afscheid als beheerder en bestuurslid, waarbij ook mijn echtgenote en kinderen aanwezig waren. Dankbaar denk ik terug aan deze voor mij onvergetelijke avond, de mooie toespraken en

de prachtige cadeaus, die ik mocht ontvangen.

Nogmaals hartelijk dank voor alles en voor de belangstelling ook mede namens mijn vrouw en kinderen.

Tot slot wil ik mijn opvolger als beheerder van 't Heemhoes, Berto Appels, veel succes toewensen.

André den Ouden

NIEUWE BEHEERDER HEEMHOES

Zoals u hiervoor hebt kunnen lezen heeft in het beheer van ons informatiecentrum "wisseling van de wacht" plaatsgevonden. Met ingang van 1 januari 1992 is als opvolger van André den Ouden, die gebruik gemaakt heeft van de VUT, belast met het beheer van 't Heemhoes. Berto Appels (41) uit Denekamp. Appels is inmiddels al goed ingewerkt in de dagelijkse gang van zaken.

H.Boink

NIEUWE BEHEERDER HEEMHOES STELT ZICH VOOR

Wat doet u? Waar komt u vandaan? Wat zijn uw hobby's?

Toen de secretaris van Stichting Heemkunde Denekamp mij vroeg een artikel te schrijven om mij aan de donateurs/lezers van 't Onderschoer voor te stellen als nieuwe beheerder, heb ik na "lang" nadenken besloten uit te gaan van de drie bovenstaande vragen, die ook steeds door die bekende Nederlandse presentator in zijn programma op de Duitse tv gesteld worden (trouwens niet alleen maar door hem).

De eerste vraag:
Zoals u elders kunt lezen in deze rubriek, heeft André den Ouden begin dit jaar zijn sleu-

tels als beheerder van 't Heemhoes -na dit 14 jaar geweest te zijn- afgegeven om daarna meteen als coördinator van de werkgroep dialect en folklore een ander stel sleutels terug te krijgen. Beheerder dus. U krijgt in eerste instantie met de beheerder te maken als u ons belt of ons komt bezoeken. U kunt er terecht met al uw opmerkingen en vragen op heemkundig gebied. Weten we het niet, dan vragen we iemand (bijv. van een werkgroep) of zoeken we het op. Wat het opzoeken betreft: 't Heemhoes heeft een flink archief en een uitgebreide bibliotheek, waarin u -al dan niet met onze hulp- kunt snuffelen. Verder is er een ruimte met een klein maar uitgelezen assortiment boeken. Ook kunt u er terecht voor een (geschenk)abonnement op het kwartaalblad 't Onderschoer.

De tweede vraag:

Allereerst heb ik gezeten op de lagere school aan de Ootmarsumsestraat, vervolgens ging het een paar honderd meter verder naar de San Salvator-Mulo aan de Oranjestraat. Daarna kwamen de H B S te Oldenzaal en de T H T in Enschede. Tussendoor mocht ik in een periode van 16 maanden, af en toe in een jeep rijden (Ede en omgeving). Behalve gedurende mijn diensttijd en mijn T H -tijd heb ik altijd in Denekamp gewoond. Ik ken het nog uit de tijd, dat er naast de kerk een open (zand)vlakte was en het vrachtwagenverkeer zich er in allerlei bochten doorwong.

De laatste vraag:

De fotografie, zwart-wit, zelf ontwikkelen en afwerken. Verder trimmen: als u iemand 's zomers met een plastic waterfles ziet rennen (?) in het Borgbos of langs het kanaal Almelo-Nordhorn dan ben ik dat hoogstwaarschijnlijk.

Berto Appels

BIJENKOMST BESTUUR-WERKGROEPEN

Op maandagavond 20 januari 1992 waren leden van onze werkgroepen met het bestuur van de Stichting samengekomen in het koetshuis van museum Huize Keizer. De zo langzamerhand traditioneel geworden avond werd met name door werkgroepleden matig bezocht.

Voorzitter H.Benneker gaf na zijn welkomstwoorden, een uitvoerig overzicht van wat in het afgelopen jaar 1991 is gebeurd. Hij ging daarbij in op de belangrijkste zaken die in dat jaar aan de orde waren geweest in de vergaderingen van het algemeen en het dagelijks bestuur.

Daarna kondigde hij aan wat dit jaar zoal op de rol staat. Verder stelde hij de nieuwe beheerder van 't Heemhoes aan de aanwezigen voor. Omdat enkele bestuursleden tot de conclusie waren gekomen dat afgelopen zomer het 50ste nummer van 't Onderschoer was verschenen en dus het boekje 12½ jaar had bestaan, werd de vijf aanwezige redactieleden namens het bestuur een kleine attentie aangeboden.

Na de voorzitter kwamen de vertegenwoordigers van de diverse werkgroepen aan het woord. Ook zij gaven korte overzichten van de activiteiten, die in het afgelopen jaar hadden plaatsgevonden en ontvonden plannen voor het lopende jaar.

Nadat de voorzitter iedereen had bedankt voor de inbreng, werd de bijeenkomst op informele wijze nog een tijdje voortgezet.

De heren Nijhuis en Meek vertoonden in dit gedeelte van de avond nog een aantal dia's, waarop wat van hun activiteiten was te zien.

H. Asma

PRIJSWIJZIGING BOEKEN

Het bestuur van onze Stichting heeft besloten om met ingang van 1 april 1992 de prijzen van enkele van haar uitgaven te veranderen.

Het boek "Uit leven en werk van W.H.Dingeldein gaat in plaats van f.20,- dan f.15,- kosten.

"Het los hoes met achterheerd", een boek geschreven door Everhard Jans, wordt met liefst een tientje in prijs verlaagd en kost f.12,50.

Het boek "Opstellen en werkstukken van de Heemkundegroep Denekamp", dat als onderwerp de molens rond Denekamp heeft, gaat per 1 april f.10,- kosten.

Alle oude nummers van 't Onderschoer, waarvan de meeste nog verkrijgbaar zijn op 't Heemhoes, kosten f.6,-.

H. Asma

UIT DE WERKGROEP DIALECT EN FOLKLORE

In de oude tijd, toen het leven nog niet verrijkt werd door grote kunstenaars als Ron Brandstichter en André Haazens, toen er nog geen radio was en zelfs geen krant, in die barre tijd probeerden onze weinig-eisende voorouders de lange winteravonden door te komen met het weinige dat ze hadden en het vele dat hen bezighield en waarover ze konden praten. En zo is misschien wel 'n Proataownd ontstaan: een regelmatig herhaalde avond, waarop de bewoners van een buurt of boerschap bij één van hen op visite gingen om wat bij te praten. Maar hoe het verder allemaal verliep?

Wat was gebruikelijk op zo'n avond? Was er een bepaald ritueel? Werd nog iets meegebracht, zoals men tegenwoordig een bloemetje meebrengt? Waarover werd zóal gepraat?

Werden ook zaken gedaan, werd misschien zelfs politiek bedreven? Was het wezenlijk iets anders dan de historische marke-hóltings of was het misschien een voortzetting daarvan? Op dit soort vragen zouden we graag antwoorden willen hebben. Wie weet er meer over?

We hoorden uit een van de dorpen van Denekamp, hoe daar de naobers nog altijd, in de eerste weken van het jaar, een reeks nieuwjaarsbezoekjes bij elkaar afleggen: met zijn allen naar één en zo de kring rond. Ook een soort praatavonden. Feestjes in de trant van een verjaardag zijn het zeker niet, al is er later op de avond natuurlijk wel een borreltje. Er worden geen speciale voorbereidingen voor getroffen. Evenmin gaat men feestelijk gekleed. De naobers brengen nen toetn koekjes mee of een pak koffie. Alles heel gewoon dus. Komt deze mooie traditie nog meer voor? Wie kan er over vertellen.

De maagd göng hen kookn

De knechten en dienstmeisjes op de boerderij van weleer (dienstmeisjes: dat klinkt helemaal niet, je moet ze natuurlijk "maagd" noemen) hadden een heel andere arbeids-overeenkomst dan we tegenwoordig zo kennen. Ze genoten kost en inwoning, waren min of meer gezinsleden geworden. Van het loon moesten ze zich niet al te veel voorstellen. Maar met oudejaar kregen ze vrij, ze konden even naar huis. "Ze göngn hen kookn": van hun patroon en zijn vrouw kregen ze metworst mee en krentenwegge. En als ze zich dan daags na Nieuwjaar, volledig uitgerust, weer van vakantie terug meldten, hadden ze van thuis "knieperkes" meegekregen. Zo hoorden wij het tenminste. Wie kan er nog iets meer over vertellen?

G.L.B. Broekhuis

EXPOSITIE OVER GRENZEN

Tot 26 april 1992 is in museum Huize Keizer te zien de tentoonstelling "Verdwijnende grenzen", die is georganiseerd door onze Werkgroep Geschiedenis.

De expositie begint met allerlei soorten grenzen, waarbij de nadruk ligt op de Nederlands-Duitse grens en met name op het deel in onze regio tussen het Drie-landenpunt bij Losser tot boven in Breklenkamp. De werkgroep laat door middel van foto's, oude en nieuwe kranteartikelen, documenten enz. zien, welke betekenis de grens vroeger had, wat de grens nu nog heeft en wat de toekomst van de grenzen zal worden, in een verenigd Europa. De werkgroep geeft verder aan wat er zoal aan de grens en in de grensstreek gebeurde en waarom mensen over de grenzen trokken. Ook is er wat te zien van het werk en de werkers aan de grens, zoals douaniers, marchaussees, inklaarders, zakenlui en niet te vergeten smokkelaars.

Kortom de Werkgroep Geschiedenis heeft een aantrekkelijke expositie voor het publiek. De toegang is zoals gewoonlijk gratis.

H. Asma

SCHENKINGEN

De afgelopen periode zijn de volgende schenkingen ontvangen.

- * J. van Ommen: stamboom Van Ommen; drie knipmutsen met toebehoren + opmaaktang.
- * Mevr. Kroese-Benneker: foto van koster Benneker.

Spullen uit Tweede Wereldoorlog en vlak daarna: distributiekaarten, pas grensverkeer, textielkaart, gedropte foto's, verder de

boeken K.R. Staal-Terug uit de hel van Buchenwald, Th. J. F. Engering-Spotliedjes en hekel-dichten uit den bezettingstijd, Vrijheidsdromen in Oost-Nederland, Het is nog niet voorbij.

- * A. den Ouden: boek G. den Ouden- Het land met de hunebedden.
- * NN.: enkele kledingstukken, te weten hoed, stropdas, zelfbinder, boerenpet, boeken-Openbare Verkoop 2ex. N.D., 't Singraven.

B. Appels

AANWINSTEN HISTORISCH ARCHIEF

Dank zij de medewerking van het kerkbestuur, pastor Heuven en zuster Gerda is het mogelijk geweest om in de laatste maanden van het vorige jaar een groot deel van de dooptrouw- en overlijdensboeken van de St. Nicolaasparochie te kopiëren.

Het betreft de doopboeken van 1803 tot en 1984 het huwelijksboek dat begint in 1814 en eindigt in 1944 en het boek waarin de overledenen van de parochie werden opgetekend van 1830 tot en met 1920. Verder zijn nog enkele boeken gekopieerd, waarin de vormen uit de jaren 1839 tot 1970 en de 1ste-communicanten van 1818 tot 1971 staan opgeschreven.

Deze gekopieerde boeken zijn door belangstellenden kosteloos te raadplegen op 't Heemhoes.

Graag willen we de zuster, de pastor en het kerkbestuur hartelijk bedanken voor de verleende medewerking.

H. Asma

NIEUWE DONATEURS

De afgelopen periode gaf weer een flinke stijging van ons

donateursbestand te zien. Weliswaar hebben zelfs 26 nieuwe donateurs zich aangemeld, daarentegen moesten we dertien donateurs helaas annuleren, voornamelijk als gevolg van overlijden.

De volgende personen/instellingen hebben zich gemeld.

Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Postbus 100, 3700 BA Zeist; A.H.Wolkorte, Penninksbrugweg 15, Denekamp; F. Kuipers, Zevenblad 43, Oldenzaal; Bibliotheek Denekamp, Hopmanstraat 12, Denekamp; A.J.Brookhuis, Oude Dijk 6, Denekamp; A.Lohuis, Epmanweg 15, Denekamp; H.Kuiper, Lattroppestraat 9, Denekamp; G.Velthuis, Brookhaasweg 10, Denekamp; P.Heinink, Burg. Hoogklimmerstraat 13, Denekamp; M.B.N.Masseling, Spittendijk 71B, Denekamp; G.Beene, Hunenborgseweg 14, Tilligte; F.Damhuis, Harwichdijk 4A, Denekamp; H.Luft, Keupinkspad 1, Ootmarsum; Mw.Hof-Ruël, Kraakenhof 6, Lattrop-Breklenkamp; H.Oude Elferink, Anemoonstraat 22, Denekamp; L.van der Mijden, Rhienderinklaan 12, Warnsveld; W.van der Mijden, Tamboerijnlaan 5, Rijswijk; H.Broenink, De Havik 27, Denekamp; Zr. Avina van Raan, Gravenallee 30, Denekamp; H.Snoelink, Merelstraat 6, De Lutte; J.Koehorst, Kerkweg 5, Tilligte; R.Blokhuis, De Havik 29, Denekamp; M.Zwiep, Kap.van Schaickstraat 17, Denekamp; H.Schlepers, Priemlastraat 26, Oldenzaal; E.Appels, Prinsessestraat 14, Denekamp; G.J.Borggreve, Kersdelweg 5, Tilligte.

J.H.Zanderink

BIBLIOTHEEK

Het boekenbestand van de bibliotheek is in de achterliggende periode aangevuld met de volgende titels.

Niet klagen maar dragen; Metelen 1880-1930 (opkomst indus-

trie) (Duits); Metelen, Orts-und-archivgeschichtliche Beiträge (Duits); Metelen, Jüdische Gemeinde (Duits); Metelen unsere Heimat (Duits); Heimatverein Metelen-10 Jahre-Stichtung Heemkunde Denekamp (Duits)(1991); Wind-und Wasserkraftanlagen im Münsterland (Duits); Technische Denkmäler im Kreis Steinfurt (Duits); Ridderbroeders Horigen en Heren (Commanderie Ootmarsum); Het land met de Hunebedden; Geïllustreerde gids van Denekamp en omstreken; Dorpen in Oost-Nederland en Nordhorn im 3-Reich (Duits) (1991).

D.Asma-ten Broeke

JAARPROGRAMMA 1992

In het navolgende overzicht zijn de activiteiten weergegeven, die onze Stichting voor haar donateurs organiseert. Nog niet opgenomen zijn enkele herfstwandelingen.

Waar nodig worden nadere bijzonderheden over vertektijden en kosten via de plaatselijke pers bekendgemaakt.

Voor inlichtingen en opgave voor deelname kunt u terecht op 't Heemhoes, Kerkplein 4 te Denekamp; tel.(05413) 54656.

25 februari-26 april:
Expositie Verdwijnende Grenzen in museum Huize Keizer.
Organisatie: Werkgroep Geschiedenis.

10 maart: Heemkunde-avond in Zalencentrum Knippers; spreker O.de Bruin; thema natuur. Organisatie: bestuur.

25 en 26 april: Open huis in 't Heemhoes tijdens Nationaal Museumweekeinde; zaterdag: 10.00-17.00 uur; zondag 12.00-17.00 uur.
Organisatie: Werkgroepen Bibliotheek & Archief en Beheer & Organisatie.

1 mei: Fietstocht/bus Metelen/Denekamp. Opgave voor deelname

op 't Heemhoes.
Organisatie: Werkgroep Jumelage.

3 mei: Voorjaarswandeling op Landgoed Singraven o.l.v. H. Meek; vertrek 8.30 uur vanaf watermolen; wandeling duurt ca. 2½ uur; degelijk schoei-
sel.

Organisatie: Werkgroep Flora & Fauna.

14 juni: Wandeling op 't Goor o.l.v. J.Bruns; vertrek 9.00 uur bij 't Goor.

Organisatie: Werkgroep Flora & Fauna.

20 juni: Dagtocht met bus in Nederland; deelname 25 personen uit Metelen, 25 personen uit Denekamp. Vertrek ca. 8.30 uur vanaf Marktplaats te Denekamp.

Opgave voor deelname bij 't Heemhoes.

Organisatie: Werkgroep Jumelage.

25 juni: Avond-fietstocht langs kanaal Almelo-Nordhorn. Tekst en uitleg wordt gegeven over bloemenpracht. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de vleermuis en de glimworm.

Vertrek: 20.30 uur vanaf Pannekoekhuis in Denekamp.

Organisatie: Werkgroep Flora & Fauna.

28 juni: Middagtocht per bus langs de Dinkelboorden, vanaf ontspringen in Westfalen.

Vertrek: 12.30 uur vanaf Marktplaats te Denekamp. Opgave bij 't Heemhoes.

Organisatie: bestuur.

12 juli: Fietstocht Duitsland met pick-nick o.l.v. A.Groeneveld. Vertrek 14.00 uur vanaf 't Heemhoes.

Organisatie: Werkgroep Flora & Fauna.

12 september: Open huis op 't Heemhoes i.v.m. Open Monumentendag van 10.00 uur tot 17.00 uur.

Organisatie: Werkgroepen Bibliotheek & Archief en Beheer en Organisatie.

10 november: Heemkundeavond in

Zalencentrum Knippers te Denekamp, aanvang 20.00 uur.

Film Twente 1930 van Alb.

Meyling.

Organisatie: bestuur.

H.Boink

BEKIJK HET VAN BEIDE ZIJDEN

Bij gelegenheid van het verdwijnen van de binnengrenzen in West Europa komend jaar, zijn twaalf heemkundige organisaties, w.o. onze stichting, in Twente en oost-Salland en de Heimatverein Grafschaft Bentheim (Dld) een samenwerkingsverband aangegaan om onder het motto "Bekijk het beide zijden" een boek uit te geven en een reizende tentoonstelling te organiseren.

boek

Aan het boek, dat begin april 1992 verschijnt, is meer dan twee jaar gewerkt. Het bevat zowel Duitse als Nederlandse tekst. Beschreven is in het kort de geschiedenis van de grens, religie, handel en taal. Ingegaan is op de traditionele gebruiken rond hoogtepunten uit het leven, zoals bruiloften. Het grootste deel van het boek gaat echter over kleding, zoals deze van 1600 tot 1985 werd gedragen. Meer dan 400 foto's geven op 300 pagina's een goed beeld van hoe men leefde, woonde en werkte aan weerskanten van de grens. Het boek kost f.25,- en is o.m. te koop op 't Heemhoes, Kerkplein 4 te Denekamp.

tentoonstelling

De reizende tentoonstelling staat in het teken van de klederdracht en is in alle deelnemende plaatsen te zien. Elke plaats vult de expositie op haar eigen wijze in. In Denekamp is deze te zien van 3 juli tot 14 september 1992 in museum Huize Keizer.

H.Boink

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

In aansluiting op de eerder gedane oproep van "tuffelkealder" kan ik melden dat bij Broekhuis aan de Dennenweg in Lattrop ook nog zo'n fraai gebouwtje staat. Hopelijk krijgen we dit voorjaar allen op de foto.

De heer Haamberg uit Oldenzaal schreef ons dat "Ne prengel een onuitstaanbaar persoon is, die kost wat kost zijn zin wil doordrijven" en dat "In een rij samengeharkt hooi een "geen" of "rille" genoemd wordt, dat wellicht verband houdt met de uitdrukking "t hoar rilln". Rilln zou dan kunnen betekenen: samenbinden/vlechten.

Via ons mede-redactielid Hennie Asma hoorden we wat de 70-jarige Brooks-Hermen of wel Herman ter Duis uit Noord Deurningen onlangs vertelde: "Wanneer we vroeger met onze ouders uit de zondagsmis in de

Denekampse St. Nicolaaskerk kwamen, gingen we op de terugweg naar bakker Roosink om wat boodschappen mee te nemen en vooral om er koffie te drinken. Ik herinner me nog heel goed dat moeder Roosink dan altijd vroeg: Wann dr nog wat slech? Ze bedoelde dan niet te vragen of er misschien slechte mensen in de kerk geweest waren, maar wel of er ernstig zieke mensen in de parochie waren, mensen die bediend waren of voorzien waren van de sacramenten der stervenden".

Mevrouw Holthuis-Westerhof uit Goor, geboortig uit Denekamp, schreef ons de volgende brief.

"Het is leuk naar ik denk, onverwacht een antwoord te hebben gekregen op een vraag over familiegeschiedenis. In Onderschoer 1991/3 staat een advertentie over de publieke verkoop van het boeren erf Meyerink te Beuningen in 1891. Een stukje voorgeschiedenis wil ik graag even kwijt.

In 1760 is geboren Jannes Sanderinck, zoon van Hendrick Sanderinck en Venne Holtwick op het erve Sanderinck in Volthe. Jannes Sanderinck trouwde 29 april 1787 Geesken Ausz uit De Lutte en werd boer op het erf Aust in De Lutte. Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren. Na het overlijden van Geesken Ausz hertrouwde Jannes op 26 juni 1802 Hendrina Lutke Beverborg. Uit dit tweede huwelijk zijn o.a. geboren Lambertus op 11 november 1804. In het doopboek is hij ingeschreven als Lambertus Zanderink (met Z).

Hij is opvolger op de Aust. Op 18 januari 1807 is geboren Joannes, die in het doopboek van Oldenzaal is ingeschreven als Joannes Aust.

Deze Joannes Aust (Zanderink) trouwde 26 augustus 1843

Geertruida Meyerink, dochter van Gerrit Jan Meyerink en Geertruida Raatger(ink) in Beuningen en wordt boer op Meyererink. Uit dit huwelijk zijn geboren op 5 februari 1847 Gerhardus (later Maria Auste) en op 23 februari 1851 Hendrika. Deze kinderen krijgen de naam Zanderink.

Na het overlijden van Geertruida Meyerink, hertrouwde Joannes Aust (Zanderink) op 21 april 1855 Hendrika Laarhuis. De zes kinderen uit het tweede huwelijk, waarvan vijf kinderen overleden, krijgen de naam Aust. Alleen Geertruida Aust, geb. 15 september 1852, groeide als halfzusje op en trouwde op 10 juni 1887

Antonius Westerhof, zoon van Hermannes Henricus Westerhof en Janna Ekelhof in Beuningen (Sniedersboer).

Hun eerste dochter is geboren op 24 april 1888 te Beuningen. Daarna vertrokken ze naar Tubbergen waar ze een boerderij pachtten. Het volgende kind is geboren in 1892 in Tubbergen. Het zou dus kunnen dat hun vertrek naar Tubbergen verband hield met de verkoop van het erf Meyerink in 1891.

(Enkele geb.data dienen als

doopdata te worden gelezen).

In het verhaal over erf en erfopvolging op Eppink in Noord Deurningen, kom ik op Jan Eppink en zijn vrouw Janna Otman.

Herman Eppink (waarschijnlijk hun zoon) was de volgende boer op het erf en trouwde in 1799 Maria Scholtenhave uit Tilligte. Citaat Onderschoer. Joannes Hermannes Eppink, geb. te Noord Deurningen 7 maart 1774, zoon van Jan Eppink en Janna Otman. Hij is tot priester gewijd 10 augustus 1801. In 1804 kwam hij als kapelaan naar De Lutte. In 1809 werd kapelaan Johan Eppink benoemd tot pastoor te Goor. Hij deed er zijn intrede op 7 november 1809. Hij was de eerste pastoor in de statie Goor die voorheen bediend werd vanuit het slot Wegdam (Hengevelde) en die daar ook kerkten.

Tot 1845 was Eppink pastoor te Goor. Hij overleed er 7 november 1849 en is begraven op een stuk gewijde grond op de algemene begraafplaats te Goor.

Euphemia Eppink, geboren omstreeks 1786, dochter van Jan Eppink en Janna Otman, huwde 21 mei 1818 Hendrikus Koning te Goor, in wiens huis pastoor Eppink overleden is."

Mevrouw Holthuis stelt verder dat ze e.e.a. slechts schrijft om aan te geven wat 't Onderschoer voor de lezers kan betekenen en niet zo zeer voor publicatie.

Wij vinden het juist belangrijk dit te publiceren. Zo ontdek je iedere keer weer stukjes van de grote legpuzzel van de (menselijke) geschiedenis. Tevens is hiermee de betrokkenheid voor het heemkundewerk te vergroten.

Mevrouw Holthuis vermeldt verder van de vroeger bestaande mandolineclub Renova in Dene-kamp nog een doos vol partituren, bladmuziek en geschreven arrangementen van de hand van dirigent Frans van 't Rood

bij haar thuis liggen. Ze weet niet waarom ze deze in beheer had. In ieder geval zijn ze nu nog steeds in Goor, waar ook nog een lijstje is uit 1948, vermeldende de leden met een eigen instrument of een instrument van de club. Mevrouw Holthuis: "Zo heb ik hier ook nog een mandola en een mandoline van de club liggen. Soms speel ik er nog wel eens op. Misschien zijn er wel mensen, die zich afvragen waar dat materiaal gebleven is. Ook bestaan er nog foto's van de club. Wellicht kan de Stichting Heemkunde er een bestemming aan geven of ze onder eigen beheer nemen".

Mevrouw Holthuis heeft inmiddels uit onze telefonische reactie al begrepen hoe zeer wij deze geste op prijs stellen. Immers, een van onze taken is het completeren van de plaatselijke historie, waarbij vooral veel aandacht wordt geschonken aan de jongste geschiedenis. Daarom hartelijk bedankt voor uw reactie en uw schenking.

Wellicht is over de mandolineclub Renova eens een verhaal te krijgen in 't Onderschoer.

Van ons mede-bestuurslid Bennie Tijhuis kregen we tekst aangereikt van een gedicht, dat in het westen van het land hangt in de woning van een geboren Twentenaar. Het heet Vespertied.

"As n'n Tukker volk te gaste hêf
dan pakt è dufteg oet.
Dan kikk'e nich op n'n koffie-
koorn
of op ne vlakke stoet.
Hee gif van't beste datte hêf
tas too.... en op de voes....
alwee doarbiej eenkennig is
geet met't leuge lief noar
hoes!

As ik dan ook n'n road mog
doon:
Nem eers ees stoet met wos.

en dan ne vlakke kreintnstoet
(met ei)
doar hoal ijt lief van los...
Aj dan nog brood met schienkn
nemt
Ne beschuut met keezenbrökke
dan, leuw't mi'j...., in de
eerste uurn
goaj wiss nich van de sôkke".

Mevrouw Tamas uit Denekamp reageert op het ingezonden stukje in deze rubriek van het vorige Onderschoer.

Zij schrijft: "Het versje gaat volgens mij zo:

't Hoofd hou koel, de voeten
warm.

Vul met mate steeds uw darm.

Hou 't deurtje achter open.

Laat de dokter naar de donder
lopen".

Zij is verder van mening dat in het woordje "korts" geen "r" hoort, maar dat er een "n" in hoort, zodat gelezen wordt "kotns".

Ons mede-redactielid André den Ouden schrijft ons: "Toen omstreeks 1940 de jongs en wichter oet t veald via de Nordhornsestraat naar school liepen, allemaal op klompen, kon men ze al van ver aan horen komen, door het geklepper van hun klompen. Typerend voor die tijd was wel dat ze meestal niet achter elkaar, maar naast elkaar over de gehele breedte van de straat liepen. Zo weinig verkeer was er toen nog! Als we ze dan hoorden aankomen, werd er wel eens schamper opgemerkt: Doar komt de oale kleut oet t veald an. Er het Twents woordenboek van G.J.H. Dijkhuis op naslaand wordt het woord kleut uitgelegd als groep."

De heer G. Wolkotte sr., die

woonde aan de Wilhelminastraat te Denekamp en op 13 januari 1992 op 90-jarige leeftijd is overleden, maakte ons er op attent dat de noodkerk in Denekamp in de jaren 1912/13 niet is gebouwd door Wintels maar door Mensink-Toon. In het vorige Onderschoer, in het artikel "Herinneringen van een vroegere boer en een oud schoenmaker", stond namelijk aannemer Wintels als bouwer vermeld. Wolkotte kan het weten, zijn ouderlijk huis stond dicht bij die noodkerk aan de Wilhelminastraat. Ook in het boek "700 Jaar Kerkelijk leven in Denekamp" staat Toon Mensink vermeld als de bouwer.

In het artikel van "Van Teeffelen" in dit nummer wordt o.a. de naam Harm Riekman genoemd. Dit is stellig de in 1804 te Nordhorn geboren Harm Sand-scholte, die op Riekman is getrouwd.

Ons bestuurslid Sjouke Wynia liet ons weten dat hij vlak voor Kerst voor Heemkunde een brief had gekregen van Benno Elkus uit Australië. Benno Elkus is geboortig uit Denekamp.

Benno Elkus verzoekt de hartelijke groeten over te brengen aan alle bekenden en vrienden in Denekamp. Hij en zijn vrouw Sitta maken het goed. Ze verwachtten rond Kerst hun eerste kleinkind.

Wynia verder: "Wij hebben de familie Elkus het kerstnummer van 't Onderschoer toegezonden, zodat Benno zich met de verhalen van zijn buurtgenoten Rikhof en Scholten en de postbodes in het verre Australië toch even in Denekamp voelt. Het toeval wilde, dat wij omstreeks de tijd van ontvangst van Benno's kaart een proces-

verbaal vonden van een aanrijding, veroorzaakt door Harry van Mol, huisgenoot van mr. W.F.J. Laan van Singraven, met als aangeredene Lefman Hartog Elkus, een broer van Benno. Het proces-verbaal geeft een aardige sfeertekening van hoe dat soort zaken toen werd afgedaan. Het 'Kokstuunke' was in die tijd wellicht niet verboden voor wielrijders. Later is dat een lange tijd wel het geval geweest. Menige bekeuring is daar gemaakt. Uiteraard hebben wij het proces-verbaal naar Melbourne gestuurd. Het proces-verbaal vermeldt verschillende namen, die m.n. bij ouderen nog wel bekend zullen zijn, zoals Weerkamp, gemeenteveldwachter; Johan Kok, bekend dorpsbarbier en Abraham Oord, PIT beambte."

Uiteraard willen we onze lezers de inhoud van dit proces-verbaal niet onthouden. In een van de volgende afleveringen van 't Onderschoer zal hieraan een artikel worden gewijd.

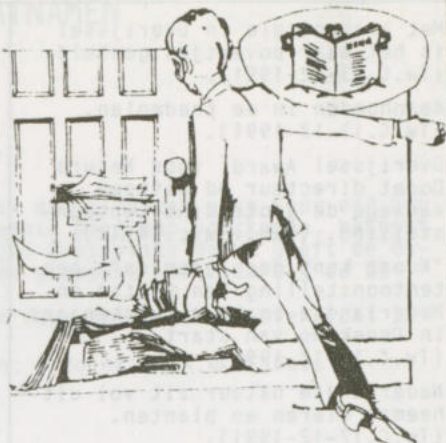
Zo gaan heemkundige herinneringen terug naar Advent 1926 in relatie tot een broer van Elkus, die de periode '40-'45 overleefde en nu in Australië woont. Lefman Elkus, in Denekamp beter bekend onder de naam Ludze Elkus, was een oudere broer van Benno. Ludze is in 1941 te Mauthausen vermoord.

Samenstelling: H.Boink

UIT DE KRANT VAN NU

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Nbl.v.Old.: Nieuwsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Boeren doen al erg veel aan terugdringen milieuproblemen. (Tw.V. 12-11-1991).

Archeologie-museum van Münster naar Herne in het Ruhrgebied. (Tw.C.13-11-1991).

Nieuwe aanpak, nieuw elan: Openluchtmuseum Arnhem redt het. (Tw.C.14-11-1991).

"Boezewind en jachtsnee". Kostelijk boek over 't weer. (Tub.16-11-1991).

Boek van Th.Evers geeft indringend beeld van "Losser omstreeks 1890". (Tub.16-11-1991).

Een speurtocht naar het verdwijnende boeren erf. (Tub.14-11-1991).

Boeren hebben landschap gemaakt zoals het nu is. (Tw.C.19-11-1991).

Jaarboekje Historische Kring Vasse waardige lustrum-uitgave. (Tw.C.22-11-1991).

Duizendste donateur bij Heemkunde Denekamp gehuldigd. (Tw.C.23-11; Vizier 27-11 en Nieuwsbl.v.Oldz.10-12-1991).

Tien jaar vriendschap tussen Heemkunde Denekamp en Heimatverein Metelen. (Tw.C.23-11).

Kwaliteitsverschillen groot in Jaarboek Twente 1992. (Tub.23-11-1991).

Architectuur in Overijssel in kaart gebracht. Haast maken met behoud van jonge monumenten. (Tub.27-11-1991).

Historische kaart van Twente; beeld van de streek rond 1500. (Tw.C.+Tub.29-11-1991).

Oud-commies Agterhof legt geschiedenis Achterhoekse grens vast in 280 pagina's dik boek. (Tub.29-11-1991).

Boom kappen zonder consent markerichter in 1600 al verboden. (Tub.30-11-1991).

Beeld midwinterhoornblazer siert kom Ootmarsum. (Tub.30-11-1991).

Genezen als levenstaak. Een artikel over de in Denekamp geboren barones Eleonore Sloet tot Everlo. (Tw.C. 30-11-1991).

Waterschap pakt verdroging in Twente aan. (Tub.2-12-1991).

Met archeologie in Overijssel is het maar povertjes gesteld. (Tw.C.13-12-1991).

Karnhonden in de tredmolen. (Tw.C.13-12-1991).

Overijssel Award voor Natura Docet directeur Ad Wittgen vanwege de grote dino-tentoonstelling. (tub.+Tw.c.14-12).

"Kunst kent geen grenzen", een tentoonstelling van Duitse en Nederlandse amateur kunstenaars in Denekamp van start. (Tw.C.16-12-1991).

Nederlandse natuur zit vol uitheemse dieren en planten. (Tw.C.17-12-1991).

Midwinterwandeling door Twente als 'n plaatjesboek. (Tub. 19-12-1991).

Volkssterrenwacht in Lattrop officieel geopend. (Tub.20-12+21-12; Tw.C.21-12).

Vrijetijds kunstenaars uit Dene-kamp en Metelen exposeren in Huize Keizer. (Tub.20-12-1991).

Unieke expositie kerstkribben in Bijbels Openlucht museum Heilige Land Stichting. (Tub.20-12-1991).

Misschien zijn aquarellen mooiste werk van Jongkind. Jongkind-expositie in slot Zeist. (Tw.C.21-12-1991).

Permanente expositie in Dene-kamps kerktoren. (Tub.+Tw.C.21-12-1991).

Triologie met tekeningen van Jan Jans na 24 jaar voltooid. (Tub.21-12-1991).

Regen houdt publiek ver van midwinterhoornwandeling. (Tub.23-12-1991).

J.Swennenhuis leest op 5 januari kerstverhaal voor in parochiekerk van Beuningen. Katten Jans, Jozef en Maria zoeken het klöpfeshoes. (Tw.C.27-12-1991).

Nieuwjaar zingen, profaan gebruik met heidens kabaal. (Tub.28-12-1991).

Twentse Almanak: al 113 jaar een stukje echte volkscultuur. (Tw.C.28-12-1991).

Het milieu-vriendelijk alternatief. Een artikel over een milieu-vriendelijk landbouwbedrijf in Rossum. (Tw.C.31-12-1991).

Meer aandacht nodig voor archeologische landschapselementen. (Tw.C.31-12-1991).

Honderdste "Einbürgerungsantrag" uitgereikt. In de Graf-schaft Bentheim hebben dit jaar 100 Nederlanders de Duitse nationaliteit aangevraagd en verkregen. (Tw.C.18-12-1991).

Sterk pleidooi voor Jongkind op expositie in Slot Zeist. (Tub.2-1-1992).

Achteruitgang van mosflora in ons land is alarmerend. (Tw.C.14-1-1992).

Bij de dertigste sterfdag van Johanna van Buren. (Tw.C.17-1-1991).

Zonder Columbus aten we nu heel andere dingen. (Tub.17-1).

Merels geleidelijk in aantal achteruit. (Tw.C.21-1-1992).

Een artikel n.a.v. de 125ste geboortedag van Ko van Deinse. (Tw.C.24-1-1992).

H.Asma

Aan de randen van onze beschaving
Is het paradijs nog
volop aanwezig.

ONZE STRAATNAMEN

In een reeks korte afleveringen in dit blad zal elke keer een aantal straatnamen, welke in de gemeente Denekamp voorkomen, beknopt worden verklaard. De tussen haakjes geplaatste datum geeft de datering weer van het besluit van de gemeenteraad, waarbij de betreffende straatnaam is gegeven. Op deze wijze wordt gehoopt op de duur een volledig overzicht te krijgen.

De serie staat onder redactie van: H.Boink, W.A.J.Nijhuis en J.A.den Ouden.

Heideweg te Noord Deurningen (20 december 1969).

De Heideweg is genoemd naar het prachtige stuk heide, zoals het voor de ruilverkaveling eens lag in het Noord Deurningerveld. Het was een uitgestrekt gebied van vele hectaren groot. In het heideveld lagen diverse vennetjes, waarin de groene kikker talrijk voorkwam. In het voorjaar kon je daar rijkelijk genieten van de kikkerconcerten. Ook zang en weidevogels ontbraken er niet. In en rond de vennetjes bloeiden verschillende soorten planten. Het was een reusachtig mooi gebied, dat hoofdzakelijk bestond uit struikheide, afwisselend met dopheide en gagel.

Struikheide (*Calluna vulgaris*) is een altijd groene, sterk vertakte, zomer- en herfstbloeiende dwergstruik, waarvan de hoofdbloei in de nazomer valt. In hun jeugd hebben de planten een korte, min of meer gerichte hoofdstengel met liggende tot opstijgende, kruisgewijs tegenoverstaande, in een kring uitgespreide zijtakken, die dikwijls bijworteltjes vormen.

De bloei begint in het derde of vierde jaar. Vanaf ongeveer het zevende jaar maken de struikjes een stammetje met forse zijtakken en worden ze half bolvormig.

Na ongeveer vijftien jaar hebben ze hun beste tijd gehad. Ze krijgen dan een rommelig uiterlijk en vertonen voornamelijk in de toppen nog groene delen. Struikheide is kenmerkend voor stikstof- en fosforarme grond en is gevoelig voor bemesting.

In de struikheide zitten verschillende stoffen zoals

arbutine, hydrochinon en loofstoffen. Deze stoffen worden toegepast in de homeopathie als urinedrijvend middel bij blaas- en nierkwalen en als bloedzuiverend middel bij eczeem.

Helweg te Nutter

(18 maart 1969).

Deze weg is genoemd naar een hier vroeger lopende lijkweg. Volgens een aantekening van W.H.Dingeldein (1949) over deze Helweg: "Hellewegen, de lijkwegen, die van de boerschoppen naar de stad leidden. Slechts één weg bij Ootmarsum wordt er nog Helweg genoemd; het is die welke van Hezinge komt, nagenoeg zuidwaarts loopt en ten westen van het 'losse hoes' op de Vasser weg uitkomt, die verder naar Ootmarsum leidt. Het moet de lijkweg van de Hezinger boeren zijn geweest".

In het boek "Twents in woord en gebruik" van G.J.H. Dijkhuis lezen we over lijkwegen o.a. "Helweg - lage weg, diepliggende weg, holle weg; Helweg - lijkweg, dodenweg, openbare weg, handelsweg".

Prins Hendrikstraat te Denekamp (1931).

Genoemd naar Z.K.H.Prins Hendrik der Nederlanden, gemaal van Koningin Wilhelmina. Geboortig (1876) uit het huis Mecklenburg-Schwerin in Duitsland. Overleden in 1934. Naar aanleiding van de straatnaamgeving in 1931 merkte W.H.Dingeldein in een schrijven aan het gemeentebestuur o.a. over deze straatnaam op: "De naam Prins Hendrikstraat (reeds eenigen tijd bestaande) had ter wille van de historie beter Oortweg kunnen luid indien men den eigelijken naam Oortsteeg niet had willen behouden. Deze herinnerde aan den Oort en het Oorthuis".

DENEKAMP, 24 Maart. Heden namiddag, omstreeks 2 uur, stond de boerenwoning, toebehorende aan den weled. heer Roessink van Singraven, en bewoond door W. L., in lichte laaie, zoodat alles tot den grond is afgebrand; alleen het vee is gered. Oorzaak onbekend. Een en ander was verzekerd.

Uit: Tubantia 26-3-1892

TEGENGAAN BESMETTELIJKE VEEZIEKTE VOOR 100 JAAR

De gemeente Denekamp grenst aan de Oostzijde aan Duitsland. Grensstreken lenen zich bij uitstek voor smokkelen. Ook bestaan hier voorschriften met betrekking tot het veegeneeskundig toezicht, met name bedoeld om besmettelijke veeziekten te weren.

Dit toezicht bestond honderd jaar geleden ook al. Men had toen ook vergunning nodig om vee of vlees over de grens te vervoeren. Dat kwam voor bij boeren, die grond hadden aan de Duitse kant van de grens (dat toen nog Pruisen heette) en die daar hun vee wilden laten weiden. Ook haalden kooplieden en slagers in ons grensgebied nogal eens vlees en huiden uit Nordhorn en omgeving.

Hierna een impressie van verschillende verzoeken uit de periode 1880-1890. Hieruit is o.a. op te maken dat het niet ongebruikelijk was koeien als trekdier voor de wagen te spannen.

Jan Molendijk en Peter Rotman, beiden landbouwers in Breklenkamp, kregen in april 1880 vergunning voor vrije invoer van hun rundvee en schapen tot beweiding, bemesting en bewerking van hun landerijen in Pruisen.

Drie maanden later kwam een landbouwer uit Frenswegen met een gelijksoortig verzoek maar dan omgekeerd. Herman Schulte werd toestemming verleend voor de invoer van vee en mest naar zijn boerderij in Noord Deurningen.

In augustus van dat jaar kreeg Johannes Meinders te Latrop vergunning om "met een wagen bespannen met koeien" brandstoffen te halen uit Pruisen.

Een maand daarna verzocht koopman H. Peters uit Neuenhaus om vrije doorvoer van schapewol, die bestemd was voor Frankrijk.

Koopman Ephraim Roosendaal te Denekamp gaf in oktober 1880 te kennen dat hij vers rundvlees wilde invoeren uit Pruisen. Even daarvoor hadden de grenskommiezen hem betrapt op het zonder vergunning invoeren van 40 kg vers rundvlees.

Februari 1883 kreeg Lefman Hartog Elkus, koopman en slager te Denekamp, toestemming voor invoer uit Pruissen van rundvlees en vet, alsmede gedroogde en verse huiden.

Aan de meester-kooplieden Samuël en Izaäk ten Brink te Denekamp is in oktober 1884 vergunning verleend voor invoer uit Pruissen van vlees, vet, wol, gedroogde en verse huiden.

In dezelfde maand verzochten de kooplieden Gebr. Keizer te Denekamp om invoer van levende varkens uit Pruissen.

De landbouwer Jan Haarhuis in Noord Deurningen kreeg in oktober 1885 toestemming om zijn rundvee en schapen te vervoeren naar en van zijn in Pruissen gelegen grond.

Natuurlijk werd ook wel vergunning verleend om via grenskantoor Rammelbeek vlees e.d. in te voeren, bestemd voor andere gemeenten. Zo kreeg de Nordhornse firma M. Salomonsen toestemming om wekelijks gedurende zes maanden 50 tot 100 kg vers rundvlees in te voeren, dat bestemd was voor Wijhe.

Eveneens in oktober van dat jaar werd aan Mozes de Vries in Nordhorn vergunning verleend voor het wekelijks in Nederland invoeren van 100-200 kg vers rundvlees en ongeveer 25 gedroogde en gerookte kalvermagen, welke bestemd waren voor Almelo.

In december 1887 verzocht de firma Salomons en Zn. uit Nordhorn wekelijks 200 kg vers rundvlees te mogen invoeren in Nederland. Het vlees was bestemd voor de Gebr. Keizer te Denekamp.

In november 1888 werd aan de gebr. Keizer te Denekamp toestemming verleend voor het wekelijks via het grenskantoor de Rammelbeek invoeren uit Pruissen van 160 kg vers rundvlees en gezouten varkenshammen en 50 kg verse varkensdarmen.

Koopman Simon Duits uit Denekamp kreeg in diezelfde maand vergunning voor wekelijkse invoer van 200 kg vers rundvlees, 15 kg vet, 100 kg wol, 100 gedroogde huiden en 100 verse huiden.

In augustus 1889 kreeg slager Abraham Suskind uit Denekamp toestemming voor het wekelijks invoeren van 100 kg

vers rundvlees uit Nordhorn.

In januari 1890 verzocht landbouwer Berend Aink te Lattrop toestemming "... om met zijne koeien, die hij als trekdieren bezigt, turf te mogen halen van een aan hem toebehoorend stuk veengrond, gelegen onder de gemeente Nordhorn". De turf werd ingevoerd via het grenskantoor Rammelbeek.

Het kwam uiteraard ook wel voor dat zonder de vereiste vergunning werd "ingevoerd". In de loop van de tijd zijn daar tegen heel wat bekeuringen uitgedeeld.

Zo werden op 26 november 1886 bij Hermen Jan Brookhuis, arbeider te Lattrop, twee schapen in beslag genomen, die hij illegaal de grens had overgehaald.

De 11-jarige A. Keizer uit Denekamp werd in oktober 1889 betrapt bij het vervoer van een emmer slachtafval van Pruisen naar Nederland. Hierbij wordt opgemerkt dat het in die tijd gewoonte was, bij verkoop van varkens, het slachtafval terug te bedingen.

De contrôle daarop was -terecht- strak.

H. Boink

DENEKAMP

— 29 Nov. JI. Zondag wilde een Duitsche kommles twee jongens visiteeren, om te zien of zij ook geld of andere verboden voorwerpen vervoerden. Terwijl hij hiermede bezig was, trok de een plotseling zijn revolver en schoot den kommles in het hoofd, waardoor deze levensgevaarlijk gewond werd. Later werd een der jongens door onwonende boeren opgevangen. Het bleek toen, dat zij een groot bedrag Marken bij zich hadden gehad, waarschijnlijk van diefstal afkomstig. De eigenlijke dader ontkwam echter.

Uit: Twentsche Courant
3-12-1921

De vernielde brug over kanaal Almelo-Nordhorn
in straat Denekamp - grens.

Naar Denekamp op een van zijn vele fietstochten in die laatste oorlogsdagen. Hij had toen nog een éénmans-bedrijfje, was net vijfendertig en erg nieuwsgierig naar wat zich allemaal afspeelde in die tijd. Er was geen krant en geen radio. Er waren des te meer verhalen en vooral opgewonden geruchten. En daarom ging de zaak gewoon een dag op slot, als dat zo uitkwam. In die dagen was dat blijkbaar niet ongewoon. Deze keer gingen we naar Denekamp, want daar was een goede reden voor.

Een hard maar comfortabel zitje was op de stang van de fiets geschroefd. Daar zat ik in, op mijn hoofd een blauwe gebreide muts, met geborduurd bloemen langs de rand. Met eveneens gebreide banden werd het ding onder de kin dichtgestrikt. Aan mijn voeten had ik mijn nieuwe klompen. Welke zes-jarige zou je nu nog in dat genre kledij de straat op krijgen!

We zouden dus naar Denekamp gaan, want daar waren "de Canadezen", wat voor mij hetzelfde betekende als "de Tommy's" of "de Amerikanen". Het waren de grote helden van die dagen. Ik had ze weliswaar nog nooit gezien, maar ooms en tantes hadden me al zoveel over hen verteld: wonderwezens van een planeet! En eenmaal zouden ze ook bij ons komen. Jazeker, een soort verlossers waren het. Achteraf stel ik vast dat het die dag 4 april 1945 moet zijn geweest. Het was redelijk weer, het was tenminste droog en niet koud.

Na het café van Snieder Mans hield voor mij de bekende wereld op. Van nu af aan was alles nieuw. Er was een watertje met een witte brug van ijzer. En even verder was een merkwaardig bouwseltje. Een kapelletje, zei mijn vader. Aha, zoiets kende ik. Maar al snel bleek dat dit kapelletje niet voor een van de bekende Hemelse Coryfeeën bestemd was (met wie ik dankzij een dege-lijke roomse opvoeding tamelijk onbekommerd omging), maar voor een soort Onbekende God, die bovendien Wynia heette. Die naam overtuigde mij onmiddellijk, al begreep ik er verder ook niets van.

Maar daaraan herken je nu eenmaal de ware gelovige.

Dit misverstand heeft nog jaren standgehouden, omdat mijn vader op die historische aprilmorgen geen tijd had om het me uit te leggen. Maar waarschijnlijk interesseerde het hem ook niet. In Denekamp waren immers de Canadezen. En daarom ook mocht ik maar ternauwernood over de voetbrug van de overlaat bij Bokum lopen. Ik moest opschieten, mijn vader had haast. Op de koplamp van de fiets bungelde zijn hoed, terwijl hij naast het vlonder ongeduldig met mij meeliiep, de punten van zijn openhangende regenjas dicht bij het gras.

De weg was erg bochtig, vond ik. Bij Enkman kronkelde de Lattroppestraat achter een eikenbosje langs. Daar ook kwamen ons enkele dames uit Ootmarsum tegemoet, die nogal ordeloos over straat fietsten. Ze leken uitgelaten, ze zwaaiden en riepen. Eén van hen was Sjaan Staverman, de onderwijzeres aan het Ageler schooltje van meester Mentink. "Ga maar weer terug Ben. Ze komen er zo aan!" Ze riepen het ons al van ver tegemoet. En inderdaad: op de smalle oprit naar het boerderijtje rechts van de weg stond een massief en kleurloos monster, de eerste tank, die ik in mijn leven zag. Onder de jonge eiken stond hij daar tamelijk doelloos. Maar het goedmoedig ronken hield op toen het ding in beweging kwam. Een zwarte walm schoot naar achteren, een enorm loeien klonk op. En toen hoorde ik het primitieve gerammel, gepiep, gekras van de stalen rupswielen. Was dit nou één van de modernste wapens? Blijkbaar was dit pas een verkenningseenheid. We hadden het snel bekeken.

We reden het huis van tante Nicolien voorbij, waar ze de mooiste verzameling speelgoedautootjes hadden. Deze keer was er zelfs geen tijd om ook maar even goeiedag te zeggen.

En zo kwamen we in Denekamp. Ik had ervan gehoord, er woonde familie, maar ik was er nooit geweest. Wel had ik het verhaal gehoord van de man, die het einde van de oorlog voorspelde. Van heinde en ver kwamen mensen naar Denekamp om het goede nieuws uit zijn mond te vernemen. Vooral in dat laatste zat iets onlogisch. Maar goed: mijn vader vond het een goeie grap, hij kon er met smaak over vertellen.

Maar geloven deed hij er niets van. Hij geloofde trouwens zelden iets, wat hij niet met eigen ogen had gezien. ("Kan aal wa woar wèèn") Vandaar dus dat hij zoveel fietste.....

Het was er nu een wat opgewonden, maar ook wel gezellige drukte. Er waren mensen bezig in de toren van de kerk. De grote spits ervan was rood, wit en blauw geschilderd, een uiting van vreugde, naar ik dacht. (Veel later hoorde ik daarover een heel ander verhaal.)

We bleven er niet lang. En zo kwamen we aan een kanaal, waar een grote betonnen brug, gebroken en gekapseisd, schuin in het water verdween. Het gaf mij een indruk van grote gewelddadigheid. Ook vond ik het jammer van die mooie brug.

Toen zag ik de eerste "Tommy's", soldaten in heel andere uniformen dan die de Duitsers droegen. Velen droegen een lang bruin-leren vest, met schapevacht gevoerd, en schuine, ronde hoofdeksels. Heel anders dan de kepies en petten, die ik van de Duitse soldaten kende, met klep en metalen knoop. Ook het model van de helmen was nieuw.

De soldaten waren bezig met de bouw van een nieuwe brug, een langgerekte constructie van talloze balken. Ik dacht dat het hout was, maar dat zal wel niet het geval zijn geweest. We stonden onder de bomen langs de weg en ik keek ademloos toe. Ik zag hoe de brug aan één kant langzaam omhoog werd gevijzeld door enkele soldaten, die eronder zaten in het talud van het kanaal. Even later zakte ze weer enigszins.

Maar intussen was de brug al volop in gebruik. Met donderend geweld sjeesden af en aan de merkwaardigste autootjes, die ik ooit had gezien: compacte, vierkante wagentjes zonder dak of deuren en met slechts minimale carrosserie. De chauffeurs leken erg laconiek met de loshangende kinband van hun helmen en de sigaret in hun mondhoek. Met hoge, gierende uithalen stormden hun strijdagentjes voorbij. Het maakte allemaal een diepe indruk op me. Maar ja, wist ik veel: ik kende alleen de logge en veel tragere voertuigen van de Wehrmacht. Die waren bovendien meestal defect, zodat ze door de paarden van mijn grootvader naar de Werkstatt moesten worden gesleept.

Wij zijn blijkbaar niet lang in Denekamp gebleven die

dag. Ik kan me enkel nog herinneren hoe we Ootmarsum weer binnenkwamen.

Daar zag het zwart van de mensen.....

— Lattrop. 19 Jan. Tegenwoordig hoord men hier de boeren steen en been klagen over de nieuwe en veel strenger bepalingen die weer gemaakt zijn voor het vervoeren van veevoeder artikelen, vraagt men aan grenswacht leen geleidbiljet om eenige zakken daarvan in eens te mogen halen dan heeft men groote kanst dat zulk wordt geweigerd en het weinige dat vrij vervoerd mag worden is nog niet eens voldoende voor de kippen op de boerderij 't is onbegrijpelijk dat men den boerenstand zoo tegenwerkt, welke boer zal bij al die moeilijkheden die hem worden in den weg gelegd nog met voordeel het boeren bedrijf kunnen blijven voortzetten en dat alles omdat er missehien van de honderd boeren een onder is die smokkelhandel drijft, in hoofdzaak zijn het arbeiders die deze slechte praktijk uitoefenen. Wanneer zal of wil men toch eens in gaan zien dat de boer het is die jaarlijks voor duizende en duizende menschen de levensmiddelen aan de markt brengt en niettegenstaande legt men hem lasten op den schouder die op den duur niet alleen voor hem zelf maar voor het geheele land een ramp worden.

Wanneer eens een der groote oorlogvoerende partij in geen maand eten had voor de soldaten zoude zoo'n leger niet reddeloos verloren zijn en wie moet nu het eten daarvoor verbouwen, niet de boer die aan handen en voeten door allerlei bepalingen wordt gebonden maar de boer die geheel vrij is in zijne werkzaamheden die de boerderij betreffen en met lust en voordeel die werkzaamheden kan verrichten.

Hij en Hij alleen en niemand anders moet de levensmiddelen voor mensch en vee aan den grond ontwoekelen.

Uit: Twentsche Courant
22 - 1 - 1916

In zijn artikelenserie over scholen in de gemeente Denekamp ging H.Boink in op de schoolmeester Van Teeffelen. (1) In het artikel gaat het vooral over de problemen tussen de schoolmeester en de gemeente, die te maken hebben met 'slecht onderwijs' en het 'zedelijk gehalte' van Van Teeffelen.

In deze bijdrage wil ik een ander aspect van deze schoolmeester belichten, namelijk zijn belangstelling voor volkskunde.

Op 25 oktober 1887 benoemde de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis een commissie, die een onderzoek moest coördineren naar wat in Overijssel nog was overgebleven aan 'oude zeden, gewoonten, gebruiken alsmede bijgeloof'. Een van de 'veldwerkers', die voor de commissie gegevens verzamelde, was J.G. van Teeffelen. Het P.J.Meertensinstituut in Amsterdam is namelijk in het bezit van een -helaas niet helemaal compleet- schoolschrift met daarin verschillende aantekeningen, die betrekking hebben op Lattrop en omgeving. (2)

Het belangrijkste verhaal in het schrift gaat over een 'behekste' vrouw in de nabuurschap Duits Breklenkamp.(3) Het gaat om een geval van betovering dat zich heeft afgespeeld in 1857. De vrouw van Hendrik Kuiper had last van kraambedpsychose, maar de familie meende dat het om een beheksing ging. Voor hulp ging Hendrik Jan Oortman (4) naar de duivelbanner Sjoerd Brouwer, die in het Friese dorpje De Knijpe woonde. Uiteindelijk werd 'noaber' Hendrik Jan Leusman ervan verdacht de heks te zijn. Behalve dit uitgebreide verslag omvat het schrift nog een aantal andere aantekeningen, die ik hierna laat volgen.

"De kwade hand. Hieraan wordt ook vast geloofd, zoo er slepende ziekten, vooral bij kinderen plaatshebben. En gewoonlijk wordt ook 'de hand' dadelijk aangewezen. Sterft het kind dan heeft de heks een moord op haar geweten, geneest het dan hebben ze door hulp van deze of

gene de heks genoodzaakt 'de kwade hand' weer op te heffen".

"In het naburige Lattrop was het voorgekomen bij Jan Wigger (5), nog in leven, hij zelf heeft het me verteld, dat zijn rundvee -bestaande uit 5 stuks groot en klein- op een nacht allen op de deel en 't achterhuis liep. Ik maak er uit op dat ze allen slecht vaststonden. Dit was volgens hem niet natuurlijk want zijne beesten stonden te zweeten, en rilden van angst toen hij achter kwam. Niet natuurlijk beteekent hier hekserij.... 's Morgens ging Wigger direct naar de pastorie om den Pastoor 't geval mee te deelen en hem te verzoeken zijn vee te komen belezen. Doch Pastoor Slutke (6) was van meening dat zijn stal wel niet sterk zou zijn en dat het vee gelijktijdig losgebroken was en wilde er niets van weten. Wigger bleef aandringen dat Z.Eerw. toch komen zou. Ten laatste zei de pastoor -om hem kwijt te raken- Nou Jan, ga maar dan zal ik straks wel komen. De pastoor kwam er in den loop van den dag langs toen hij naar een zieke ging en ging er even in, hij hield echter nog vol dat de slechte stal en niet de heksen de oorzaak van 't ongeval waren. De pastoor ging mee naar achter en zag dat de stal hecht en sterk gemaakt was. Bij zijn vertrek zegde hij tegen Wigger: Nou Jan ge hoeft niet bang meer te zijn dat uw vee uit den stal zal komen, en vertrok. Er is na dien tijd in den stal van Jan Wigger iets dergelijks niet meer voorgekomen. Maar Jan houdt stofstijf staande, dat de macht der heksen, door de komst van den pastoor verlamd is".

- "1. De Boeman is de schrik der kinderen.
2. Denachtmerrie is een booze geest die het sommigen in den slaap geduchtig lastig maakt.
3. Waar dwaallichten -stalkaarsen genoemd- gezien worden voerspelt men dat weldra een ongeluk zal gebeuren. Daarom worden de plaatsen, waar ze gezien worden, zoveel mogelijk vermeden. En wie hier of daar zoo'n lichtje meent gezien te hebben waarschuwt zijne vrienden en bekenden.
4. Wie met een helm geboren wordt, en dien zorgvuldig bewaart is zijn geheelen leven door gelukkig. Ge- raakt de helm echter in 't ongerede dan bemerkt hij zijn ongeluk. Redenen waarom de helm bij de geboorte verbrand wordt. Dan heeft hij geen uitwerking noch

- ten goede noch ten kwade.
5. Op 't huilen van honden en 't roepen van uilen in den nacht volgt binnen 6 weken een lijk.
 6. Op Veldinkhof te Breklenkamp loopt 's nachts tussen 12 en 1 een grijs veulen.
 7. Achter Molendijkskamp een zwart veulen".

"Een zekeren boer Harm Riekman genaamd beriep er zich op dat hij aan geen heksen geloofde en er bijgeval ook niet bang voor was. Op een avond is hij gaan kuieren (buurtpraatje) bij iemand wiens vrouw heet eene heks te zijn. Hij gaat naar huis en onderweg zwelt zijne linkerwang zoodanig op dat zijn oog half dicht is. Hier moet ik tot recht verstand aanmerken dat in den menschen achterhoek een soort insecten bestaat, wier beet wel eenige overeenkomst heeft met de West-Indische Musket, wel is de steek van de Twentsche Musket -houd me s.v.p. dezen naam ten goede -niet doodelijk zooals gindsche, maar meer of minder swelling geeft hij altijd. Ofschoon hij zelf Protestant is loopt hij bij zijn R.C. gebuur in onder den uitroep: 'De heks heeft het mij ook gelapt!' De gebuur die ook stellig er aan geloofd begint het behekste hoofd te wasschen met.... wijwater daarvoor -meent men- wordt de macht der heks dadelijk gebroken. Door deze verkoeling en 't uitwasschen van de vergiftigde wond mindert de pijn. Riekman gaat naar huis en is des anderen daags weer gekureerd doch geloofde na dat voorval aan.... heksen en aan de kracht van 't wijwater der R.C."

"Hemel en jaargetijden. Ik heb in de volkstraditie niets kunnen opsporen dat daarop betrekking had".

Van Teeffelen besluit met 'Rest volgt spoedig'. Helaas is deze rest niet voorhanden in het Meertensinstituut en waarschijnlijk verdwenen.

De hiervoor aangehaalde mededelingen vormen een interessante bron voor het onderzoek naar volksgeloof en magie in dit deel van Twente. Van Teeffelen geeft via de bronnen dus niet alleen informatie over het onderwijs en de zedelijke opvattingen in het laatste kwart van de 19de eeuw, maar ook over het 'bijgeloof' in Lattrop en omgeving.

Wed. G. J. Blokhuis,
Manufacturen en - - -
.. Kruidenierswaren.
DENEKAMP.

Interc. Telef. No. 4.

Denekamp, 1 Maas' 1914

NOTA

VOOR *De Gemeente Denekamp.*
van Wed. G. J. BLOKHUIS.

<i>ten behoeve des schied</i>	
<i>Broekhuizenkamp</i>	
<i>6 d gele ketsen</i>	<i>66</i>
<i>6 . linnes</i>	<i>1 50</i>
<i>12 blousen gaus</i>	<i>65</i>
<i>2 prajis muelde</i>	<i>16</i>
<i>12 vingerhoeden</i>	<i>24</i>
<i>1 brief opelien</i>	<i>4</i>
<i>10 knut sagit</i>	<i>2 20</i>
<i>3 . breichusen</i>	<i>23</i>
<i>4 . mullerjous</i>	<i>1 20</i>
<i>12 Quimuelde</i>	<i>12</i>
<i>3 blousen gaus</i>	<i>18 1/2</i>
<i>6 knut gebl ketsen</i>	<i>1 20</i>
	<i>8.42 1/2</i>

Uit: Gemeente-archief Denekamp

HERINNERINGEN VAN EEN VROEGERE BOER EN EEN OUD SCHOENMAKER (III)

In april 1986 hadden wijlen Johan Heerink en Hennie Asma van de Werkgroep Geschiedenis een gesprek met Johan Scholten en de inmiddels overleden Gerard Rikhof uit Oldenzaal, vroeger buren en kameraden. Hierna volgt een weergave van dat gesprek.

Kniep-Kris

Midden in het dorp en vlak bij de kerk woonde vroeger de kapper "Kniep-Kris" en naast hem de weduwe Kösters-Janneukn. Bij Kniep-Kris krioelde het van de katten, mis-schien liepen er wel twintig.

In de herfsttijd, voordat we 's morgens naar de kerk gingen, keken we eerst onder de noteboom, die bij Kris en Janneukn voor de huizen stond, om te zien of er 's nachts walnoten waren gevallen.

Erg druk had Kniep-Kris het niet in zijn kapperszaak. De oude bakker Schults bijv. liet zich elke zaterdagavond nog door hem scheren. De kapper bezat een tuintje het "Kniep-Geurnke" aan de Oude Dijk, dat later door de onderwijzer Loman gekocht is. "Toen wij nog jongens waren was de kapper al oud, misschien 70 à 75 jaar", zo stelden Rikhof en Scholten. Hij droeg altijd een "pillow" (manchester) broek, die glom van het vet. Verder had hij altijd een vestje aan en een oud jasje aan en gewoonlijk had hij een zwart petje op. De man zelf was meestal ook niet al te schoon. Toen men hem eens gewassen had -hij zal toen al wel ziek zijn geweest- is hij gestorven.

In dezelfde buurt woonde ook "Weentels-Stiens" (Wintels), een man met een lange baard. Voordat Wintels daar kwam werd het huis bewoond door de familie Nieland, de man was treinmachinist. Het echtpaar Nieland had één zoon, die Tonius heette en keeper was bij de voetbalclub DOS. Wanneer die een flink schot op zijn doel kreeg, sloeg hij dubbel en vervolgens ging de bal onder hem door het doel in.

Verder woonde er nog een familie Nieland, waar later Snijders woonde, vlak naast de kerk. Die Nieland is kosten geweest van de St. Nicolaasparochie. Na het overlijden van Nieland, is zijn weduwe hertrouwd met Snijders, die uit Vasse kwam. Nieland had vroeger een stuk grond gekocht van het kerkhof, dat toen nog rond de kerk lag, maar kreeg geen toestemming om er te bouwen. Snijders kreeg later die vergunning wel en is daar met een winkel begonnen, waar hij zowel kruidenierswaren als textielproducten verkocht. Dat gebeurde in die tijd wel meer, o.m. door Meijerink en Blokhuis "op de Stoep". Kapper Oorthuis woonde naast Rikhof in een huis, dat eigendom was van iemand uit Tubbergen.

Als je bij Oorthuis kwam om je te laten knippen of scheren kwam je eerst op de deel, want Oorthuis had nog een koe. In de zomer liep die koe overdag op de Bögelscamp en 's avonds werd ze weer naar huis gehaald. "Als jongens gingen we wel eens mee om de koe op te halen. We trokken dan met het beest door het Koks-tuunke en meestal kwam daar wel een "koeienvla" terecht", aldus de vertellers. Koks-tuunke was in die tijd altijd erg bevuild, vooral met koeiemest.

Dokter Hondelink bezocht zijn patiënten per koets, Harmsen was zijn koetsier. Toen hij later koets en paard verruilde voor een auto werd Kees Thijssen zijn chauffeur. In latere jaren is Thijssen chauffeur geworden op de bus, die van Denekamp naar Nordhorn reed en weer later is hij samen met Nolten, die in Beuningen aan de Dinkel woonde, een expeditiebedrijf begonnen. Toen Nolten het op een bepaalde dag voor gezien hield, zette Thijssen het bedrijf alleen voort.

melkfabriekjes

De coöperatieve melkfabriek "De Volharding" is in 1917 in bedrijf gekomen. Vóór die tijd was er een melkfabriekje in de Kokensteeg, waarvan Meijerink eigenaar was en Brandsma directeur. Rikhof en Scholten herinnerden zich dat het geen grote fabriek was, maar dat toch wel de melk van heel veel boeren er naar toe ging. Verder was er aan het kanaal nog het melkfabriekje van Westerhof. De melk werd door melkrijders van de boeren afgehaald en naar de fabrieken gebracht.

Toen later "De Volharding" aan de Ootmarsumsestraat in

gebruik werd genomen, werd Witteveen daar directeur. Meijerink is later gestopt met zijn fabriek, waarna Brandsma aan de Sloetsstraat naast het r.k.kerkhof begonnen is met een kunstmesthandel. Verder had Brandsma nog een boerenbedrijf met een vijftal koeien. Toen Brandsma met zijn boerenbedrijf stopte, heeft Jan Wagenvoort enige percelen grond van hem overgenomen.

De oude Meijerink, die een grote baard had, bezat behalve de melkfabriek ook nog een manufacturenzaak en een meelhandel. Bovendien had hij nog een bakkerij aan de overzijde van de Grotestraat naast het gemeentehuis, dat er vóór 1919 stond. Bij Meijerink kon je letterlijk van alles kopen, van kleding tot land- en tuinbouwgereedschap. Het pand, waarin nu juwelier en horlogemaker Hofland zit, heeft Meijerink gekocht. Daar woonden toen twee ongetrouwde broers en zusters van Meijerink sr. Met drie broers runden ze de zaken. "Wanneer Frans, een van de ongetrouwde broers, 's avonds tijdens het lof in de kerk zat en wij, misdienaars, dan rondgingen met de collecteschaal", zo vertelde Rikhof, "dan gooide Frans er een dubbeltje op. De volgende negen maal zei hij, als men weer met de collecteschaal bij hem kwam "abonnement" en liet de schaal voorbij gaan zonder er wat in te doen. De tiende keer legde hij weer een dubbeltje op de schaal.

Waar nu restaurant "De Hiel" is, had Frans Meijerink een stal, waarin hij vee hield.

Meijerink jr. ging vroeger de klanten langs op de fiets met een koffer waarin stalen van stoffen zaten. Mevrouw Scholten herinnerde zich dat hij ook wel in De Lutte kwam en dat, wanneer hij 's avonds nog niet helemaal rond was geweest, hij de koffer bij haar ouders in huis achter liet. De volgende morgen kwam hij terug, haalde de koffer op en vervolgde de ronde langs zijn klanten.

klompenmakers en grasmaaiers

Bij Berns, later Wagenvoort, aan de Wilhelminadwarsstraat (nu Van der Heijdenstraat) stond achter in de tuin, maar wel aan de straat, een klein huisje, waar Pos-Leenke woonde. Leenke was een klein vrouwtje dat waarschijnlijk geen inkomen had en armlastig was.

Berns was een klompenmaker, die er wat bij boerde en

één of twee koeien had. Hij was een goed vakman. Hij maakte klompen waarin hij mooi figuren sneed. Rikhof vertelde dat hij verschillende keren klompen van Berns had gehad. "Ik ging er dan 's avonds met mijn vader naar toe en zag dan wel eens hoe Berns aan de keukentafel de figuren in de klompen sneed. Je had in Denekamp nogal wat klompenmakers, o.a. Bos, Masselink, Toon Masselink, Groener (Kuper Hendrik) en mijn oom Rikhof aan de Nordhornsestraat. Mijn oom had in het dorp lfs de eerste machine, die uit Enter kwam".

Rikhof heeft het klompenmaken nog op latere leeftijd geleerd, want van beroep was hij metselaar. In de winterdag, wanneer de bouw stil maakte hij klompen. Er waren in die tijd nog plannen tot uitbreiding van de klompenmakerij, maar om de een of andere reden zijn die niet doorgedaan. De zoon maakte ook al geen klompen meer. Hij had een kruidenierszaak en een café.

Greften Betske uit De Lutte, ook een klompenmaker, ging de boeren langs om ter plaatse klompen te maken. Hij maakte dan voor elk lid van de huishouding soms wel zes à zeven paar klompen en bleef net zo lang bij het betreffende gezin tot alle klompen klaar waren. Dat duurde soms wel eens twee of drie weken en dan ging hij naar de volgende boer. Verschillende klompenmakers oefenden dat ambacht alleen in de winter uit. 's Zomers hadden ze ander werk, zoals helpen bij de oogst of bij het maaien van gras. Rikhof: "Ik weet nog dat mijn opa naar 'Holland' ging grasmaaien. Hij ging altijd samen met de gebroeders Siers, die woonden waar nu slager Siemerink zijn zaak heeft, waar ze een sigarenwinkeltje hadden, dat in het voorjaar dicht ging, wanneer ze gras gingen maaien.

Die van Siers konden goed zingen. Ook onder het werk zongen ze, en dan werd er op de maat van hun gezang gemaaid. Ze gingen vanuit Denekamp met het trammetje naar Oldenzaal en vandaar gingen ze met de trein naar Zwolle of Kampen. Zwolle of Kampen dat werd in Denekamp dan "Holland" genoemd. Ze maaiden de hele dag van 's morgens vroeg als het licht werd tot 's avonds als het donker werd. Ze maakten lange dagen. Ongeveer veertien dagen bleven ze daar en wanneer de mannen terug waren, konden ze in Denekamp beginnen te maaien, het gras was hier altijd wat later. Het gereedschap hadden ze altijd bij zich.

Opa Rikhof vertelde wel eens dat ze goed in het geld zaten, als ze terugkwamen uit 'Holland'. Het waren dus niet alleen Duitsers, die gras maaiden in Holland.

Van Denekamp gingen in die tijd trouwens ook wel jonge boeren, lopend naar Engden in Duitsland om daar rogge te maaien.

Rikhof ging als schooljongen aardappels rapen bij Scholten. Johan en zijn vader rooiden en ik raapte ze op. We kregen er geen geld voor maar wel 500 of 1000 pond aardappels en zo hadden we meteen een wintervoorraad. Als de aardappelooft voorbij was, kwam Scholten sr. bij Rikhof en vertelde: "De jongs hebt fleenk gaderd en now wol ik es heurn, kaank van de wek tuffel komm'n brengn?" Zo ging dat in die dagen; met een dichte portemonnee. "Van mijn vader kreeg ik dan een paar gulden, die ik op mijn spaarbankboekje mocht zetten," zo vertelde Rikhof.

de schoenmakerij van Rikhof

"'s Avonds", zo vertelde Scholten, "ging ik wel eens naar Rikhof om te kaarten, maar wanneer ze het druk hadden ging het kaarten niet door en bleef ik bij hen in de werkplaats zitten".

"In onze werkplaats gingen we wel eens door tot 10 uur 's avonds. Tegen het eind van de week, op vrijdag en zaterdag hadden we het vaak erg druk, want iedereen wilde de schoenen vóór zondag terug hebben", zo zet Rikhof uiteen. Gewoonlijk had Rikhof sr. alle schoenen zaterdagssmiddags om één uur klaar. Dat was het sterke punt. Tegen iedereen die schoenen voor reparatie bracht zei hij dat ze de schoenen op zaterdag na één uur weer konden ophalen. Desnoods werd tot diep in de nacht gewerkt, met vaak drie knechten. De schoenmakerij van Rikhof was de grootste van Denekamp en zelfs één van de grootste in Twente. We hadden klanten in Lattrop, Tilligte en Breklenkamp, maar ook in Volthe, Rossum en De Lutte. Rikhof: "In Denekamp waren in die tijd vier schoenmakerijen en dat waren behalve wij, Rikhof aan de Brinkstraat (geen familie), Mensink en Knippers (Kookn schoenmaker). Op zondag hadden we de winkel vroeger officieel open tot ongeveer half één in de middag; dan werden ook schoenen verkocht.

Maar ook op zondagmiddag kwamen klanten, vaak boeren die een paardetuig wilden kopen. Als we zondags thuis waren, was de winkeldeur nooit op slot. Dat kon allemaal in die tijd. Ook kwamen er op zondagmorgen na de mis klanten om koffie te drinken. Mijn moeder ging altijd om tien over half zeven naar de kerk. Dan ging ze vóór de mis ter communie en zodra ze na de mis weer thuis was, waren de eerste koffiedrinkers er ook al. Wij kinderen moesten zorgen dat we dan uit bed waren en dat we aangekleed waren, want we konden niet meer half aangekleed in de keuken komen". Aldus Rikhof, die verder vertelde ook nog een tijd bij een schoenmaker in Heino gewerkt te hebben en nog bij een andere baas om het vak goed te kunnen leren.

H. Asma

(wordt vervolgd)

Koffie 48 cent.

Bij **HARMSEN & Co.** verkrijgbaar **zuivere beste KOFFIE**, gebrand tegen **58 cent**, ongebrand **48 cent**.

Uit: Tubantia 3-2-1892

OOGSTKALENDER VAN DE AARDE

Dat tengevolge van de verschillende luchtstreken en de daarvan afhankelijke jaargetijden de oogst op onze aarde op verschillende tijdstippen plaatsvindt, is bekend. Minder bekend is echter, dat er slechts twee maanden in het jaar zijn, waarin niet geoogst wordt. Wellicht interessant te weten welke maanden dat zijn.

Januari : Australië, Nieuw-Zeeland, het grootste gedeelte van Chili en enige streken in Argentinië.

Februari : Oost Indië.

Maart : Verder noordwaarts in Indië.

April : Mexico, Egypte, Perzië en Syrië.

Mei : Noord Azië, China, Japan, Tunis, Algerije en Marokko.

Juni : Californië, Spanje, Portugal, Italië, Griekenland en Zuid-Frankrijk.

Juli : Overige delen van Frankrijk, Oostenrijk, Zuid Rusland en het grootste gedeelte van de Verenigde Staten.

Augustus : Nederland, België, Duitsland en Canada.

September : Schotland, Zweden, Noorwegen, sommige delen van Noord-Canada en Rusland.

Oktober : De noordelijk gelegen delen van Rusland en Finland.

In de maanden november en december wordt nergens geoogst.

Deze kalender roept de vraag op of keizer Romulus bij het samenstellen van de eerste jaarkalender (ongeveer 750 jaar vóór Christus), hiervan soms is uitgegaan, omdat deze slechts tien maanden telde.

Toen Pompilius, de tweede koning van Rome, 715 jaar vóór Christus de eerste twaalf-maandelijkse kalender invoerde, wist deze blijkbaar ook niet goed waar hij eigenlijk moest beginnen en wat hij met de synodise manen c.q.

maanden moest om uiteindelijk het zonnejaar rond en sluitend te krijgen.

Voordat onze huidige Gregoriaanse kalender (15 oktober 1582) tot stand kwam, is dan ook heel wat reken- en puzzelwerk verricht. Maar na diverse verschuivingen past het toch wel in ons zonnejaar. De namen van de maanden roepen echter wat twijfels op. Daarom willen we deze eens vergelijken met de oorspronkelijke eerste Pompiliaanse 12-maands-kalender. Tussen haakjes de Gregoriaanse aanduiding en dagental.

Kalender volgens Numa Pompilius 750 jaar vóór Christus

Volgnummer	Naam	Aantal dagen
1 : (januari)	Martinus	31 (31)
2 : (februari)	Aprilis	29 (28 of 29)
3 : (maart)	Majus	31 (31)
4 : (april)	Junius	29 (30)
5 : (mei)	Quintilis (quintis=vijfde)	31 (31)
6 : (juni)	Sextilis (sextus=zesde)	29 (30)
7 : (juli)	September (septem=zeven)	29 (31)
8 : (augustus)	October (octo=acht)	31 (31)
9 : (september)	November (novem=negen)	29 (30)
10 : (oktober)	December (decem=tien)	29 (31)
11 : (november)	Januarius	29 (30)
12 : (december)	Februarius	27 (31)
Dus totaal maar		354 dagen

De verklaring van de maanden werd als volgt gegeven. De eerste maand was gewijd aan Mars, de tweede aan Apollo (Aperto), de derde aan Jupiter (Majus) en de vierde aan Juno. De vijfde tot en met de tiende maand waren ordegetallen in Latijn. De elfde maand was aan Janus en de twaalfde maand aan Pluto (Februus) gewijd. De lengte van het jaar bedroeg dus slechts 354 dagen. Om nu met het zonnejaar in overeenstemming te blijven, werd om het andere jaar aan de twaalfde maand "een

schrikkelmaand"(mensis intercalaris) toegevoegd. Deze had dan afwisselend 22 of 23 dagen, zodat de werkelijk gemiddelde lengte van het jaar 365½ dag bedroeg en zich dan ook goed bij het zonnejaar aansloot.

Daarna is er nog heel wat geharrewar geweest en waren verschillende varianten voor handen.

Julius Caesar had in 46 vóór Christus zelfs een jaar met twee schrikkelmaanden dat 444 dagen telde en dat tot en met heden nog steeds het laatste jaar van de verwarring wordt genoemd.

Totdat Paus Gregorius XIII op 5 oktober 1582 de Gregoriaanse kalender bracht. De 5e oktober werd 15 oktober genoemd, zodat tien dagen uitvielen. Toen is de kalender ontstaan, zoals we die nu nog hanteren.

Waarom de Latijnse namen, bijv. december (decem=tien) voor de twaalfde maand zijn gehandhaafd, is mij niet duidelijk. Of zouden er toch eigenlijk beter tien maanden in het zonnejaar passen, zoals de oogstkalender en die van Romulus 750 jaar vóór Christus lieten zien?

J.H.Zanderink

DENEKAMP, 7 Febr. Gisteren voormiddag omstreeks 11 uur ontstond bij de Wed. A. Koldemeule, geb. Hesselink, in de buurtschap Oud-Ootmarsum door een onbekende oorzaak brand. Het geheele boeren erf met de schuur is afgebrand, terwijl de inboedel en oogst mede in de vlammen zijn omgekomen. De oudste zoon des huizes, die wegens ziekte te bed lag, bekam eenige lichte brandwonden aan zijn beenen.

Het vee kon nog bij tijds uit de stallen, die reeds bralende waren, worden verwijderd. Van twee varkens was het haar reeds verschroeid. Alles is tegen brandschade verzekerd.

Uit: Tubantia 10-2-1892

Besnuppen.

Staande loerhouding.

Het 'muizen' met de snuit.

Muizensprong.

Vos

EEN MOOIE LENTEMORGEN

Het was een fijne lentedag, toen ik mij in de vroege morgen naar een prachtig stukje natuur in de omgeving van Denekamp begaf om daar te genieten van het rijke vogelleven. De dag was nog niet wakker, toen ik het dorp achter mij liet. Er hing een fijne nevel over het landschap en er woei een flauwe oostenwind. Onder de bomen was het nog bijna donker. In het oosten was de lucht bloedrood gekleurd van de opgaande zon. Het was nogal kil voor de tijd van het jaar.

Er heerste nog doodse stilte in de natuur, toen ik op de plaats van bestemming aankwam. Voor mij stond een hoogzit, die ik beklom. Van daaruit had ik een prachtig uitzicht. Na even wachten begon de natuur om mij heen langzaam te leven. Het duurde dan ook niet lang of het lied van de leeuwerik schalde trapsgewijs hoger en hoger. Kieviten maakten de fraaiste buitelingen boven de weilanden. Vanaf een heideveld steeg een mannetjeswulp met korte krachtige vleugelslagen luid jodelend omhoog en daarna nog weer iets hoger. Met stijfgehouden vleugels volgde dan weer een afdaling, waarbij een typerend luide zang ten gehore werd gebracht. Ook de statige grutto's verkondigden met stem en spel de nadering van een mooi seizoen. De koning van de weiden noemt men de langpotige, langsnavelige vogel soms, die een mooi bruin kleed draagt. Opvallend is de witte onderzijde van de vleugels. Het bruin van de lange hals is bij de mannetjes wat rossiger dan bij de wijfjes, die over het geheel toch een valer verenpak dragen. Hoog boven mij hoorde ik het wat droevige ge-ru-to, ge-ru-to.

Na enig turen zag ik hem boven het weiland vliegen. In steile duik kwam hij omlaag, streek op het grasland neer en bleef enkele seconden staan met de vleugels recht omhoog, zodat de blanke onderzijde helder oplichtte in de voorjaarszon.

Vanuit een oude eikeboom voerde een houtdief klapwiekend een sierlijke liefdesvlucht uit.

Het gejubel van de vogels begon steeds sterker te worden, maar de zuivere crescendo's van de nachtegaal overtroffen

alles. Het is werkelijk ongelooflijk dat zo'n klein vogeltje zoveel decibellen kan produceren.

Boven mij cirkelde een baltzende watersnip. Zijn instrumentale muziek is een mekkerend geluid. In de lente beschrijven ze, met vleermuisachtige bewegingen van hun vleugels, wijde cirkels boven het broedgebied. Zo nu en dan duiken ze en stroomt lucht door de uitgespreide staartveren. Dat veroorzaakt het vibrerende geluid, dat hen de bijnaam hemelgeit of weerlam bezorgde.

Het zijn steeds korte duikvluchten en dan klimt de vogel weer naar zijn oorspronkelijke baan en herhaalt even later de grappige vertoning. In de verte was het sissen-de kolderende geluid van een bolderende korhaan te horen. Merel, fitis en tjiftjaf lieten achter mij hun bekende deuntjes horen. Ook klonk ergens het melancholisch wijsje van een vink. Naast mij in het dennebos kondigde de zanglijster haar territorium met hoge tonen aan. Zo nu en dan schalde het luide lied van de grote lijster tussen al die vogelgeluiden door. In de verte liet de grote bonte specht zijn roffels horen op een oude dennestam. Een sperwer, die hier zijn broedgebied had, vloog laag over het landschap en werd door kieviten en andere kleine vogeltjes met veel rumoer begroet op zijn tocht door hun domein.

Het was een prachtige morgen. Wat een voorrecht om hiervan te kunnen genieten.

Terwijl ik aandachtig zat te luisteren naar al die prachtige vogelgeluiden stond plotseling een reebok voor mij in het weiland. Hij was nog geen dertig meter van mij af. Doodstil bleef ik zitten. Ik voelde mijn hart bonzen. Daar stond de bok in al zijn pracht en praal. Zijn oranje silhouet stak fel af tegen het donker groen. Glanzend in de morgenzon, met prachtige enden als een kroon op zijn fiere kop. Hij is de heer en majesteit, de heerser, alleen zijn wetten gelden. Het was een oude bok, dit was te zien aan zijn zware hals en de sterke welving tussen zijn voorlopers. Het was een schitterend exemplaar, in de kracht van zijn leven. Het gewei was liervormig en de voor- en achterenden waren wel zeven centimeter lang.

Zo te zien was de bok bezig zijn territorium af te bakenen. Een klein boompje daar moest het ontgelden. Hij ging voor het boompje staan en krabde snel en ongeduldig

met zijn rechtersvoorloper en begon zijn gewei tegen de stam aan te rammen. Het was duidelijk een teken van territorium-afbakening. Kennelijk was dit zijn domein. In grote cirkels rond het bos maken ze dergelijke krabplaatzen, meestal aan de voet van een boom of struik. Samen met de hormonale reukstoffen, die hij hier en daar langs dezelfde cirkel aanbrengt en plekken waar hij urineert, moeten ze aan vreemde bokken, die hier toevallig zouden langswandelen, duidelijk maken, dat zij uit de buurt moeten blijven.

Bij zo'n ontmoeting kunnen twee dingen gebeuren. Komt er een zwakke bok het domein binnen, dan zal deze eieren voor zijn geld kiezen en geruisloos verdwijnen. Komt er een sterkere, die om de een of andere reden zelf geen territorium heeft, dan ontstaat er een verwoed gevecht, waarbij de zwakste wordt verdreven. Al laveiend verliet de bok het terrein en verdween in het kreupelhout.

Een moerhaas, gevolgd door een rammelaar (mannetjes haas), die op liefdespad waren, renden over het weiland en verdwenen in het jonge heideveld. Na een draagtijd van 41 of 42 dagen worden de jonge haasjes geboren. Na hun geboorte blijven ze niet lang bij elkaar. Hooguit twee of drie dagen. Daarna verspreiden ze zich. Eerst over een vrij korte afstand, maar naarmate ze groter worden over langere afstand. Ongeveer drie kwartier na zonsondergang keren de haasjes naar hun geboorteplek terug. Daar komt dan een kwartier later, dus een uur na zonsondergang, de moerhaas om ze te zogen. Direct nadat de jonge haasjes zijn gevoed, verwijderd de moerhaas zich. Uit het nauwgezette onderzoek van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer blijkt dat de gemiddelde worp van een moerhaas per jaar elf jongen bedraagt. Dat zou een bemoedigend cijfer kunnen zijn, maar slechts 5,7 van de elf zuigelingen worden ouder dan één maand.

Sinds 1960 is de hazenstand sterk achteruit gegaan. Het ligt voor de hand dat men de oorzaak zoekt in de activiteiten van de moderne landbouw. Hele landschappen zijn er grondig door veranderd. Ze hebben niet zoveel dekking meer en daardoor zijn de jonge haasjes gemakkelijk door het roofwild te vinden.

Een fazanthan scharrelt langs het heideveld. Uit een braamstruik vliegt een winterkoninkje en zet zich voor mij neer op het prikkeldraad, waar het zijn hoogste lied

zingt. In de verte zag ik iets bewegen op het heideveld. Eerst dacht ik dat het een haas was. Toen het wat dichterbij kwam, zag ik duidelijk dat het een vos was. Gespannen keek ik toe hoe die schitterende, kastanjebruine, vos over het heideveld in mijn richting kwam. Loerend en snuffelend liep hij over het veld. Enkele keren sprong hij met een boog omhoog om dan met neus en voorpoten tegelijk op de prooi terecht te komen. Dit is de befaamde muizensprong.

De vos kwam steeds dichterbij. Aan de rand van het heideveld bleef hij plotseling staan, richtte zich op en luisterde met gespitste oren. Heel stil en onopgemerkt sloop hij vooruit met de buik bijna tegen de grond gedrukt. Het puntje van zijn staart bewoog van opwinding snel heen en weer. Het lenige lichaam kromde zich en opeens schoot hij pijlsnel vooruit en nam een flinke sprong. Mis poes! De fazanthan, die het naderend gevaar had zien aankomen, vloog voor Reintjes neus weg en hij had haar voor het nakijken. De vos bleef nog even op de plaats staan snuffelen. Wat er toen gebeurde deed mij stom-verbaasd staan. De vos liep terug naar de plaats, vanwaar hij de sprong had gemaakt, kroop laag over de grond en sprong opnieuw.

Dit herhaalde hij nadien nog twee keer, daarna verdween hij in het kreupelhout. Het was een soort oefening dat, zo mij later pas bleek, wel vaker bij roofdieren voorkomt. Toevallig zag ik ditzelfde spelletje vorig jaar bij onze poes. Hij besprong een muis, die hij miste en deed de sprong prompt drie keer over. Dit was voor mij het bewijs dat dergelijke oefeningen wel vaker bij roofdieren voorkomen.

De ranstijd of roltijd (paartijd) van de vos vindt plaats in januari en februari. 's Nachts kan men dan de rekel horen keffen en de moervossen met hoge geluiden horen antwoorden. De draagtijd van een vos bedraagt 52 of 53 dagen. De meeste worpen vinden omstreeks maart plaats. De moervos werpt eenmaal per jaar vier tot zeven jongen. De welpen worden blind geboren. De blauwachtige ogen gaan na tien à veertien dagen open. De eerste drie à vier weken worden ze alleen maar gezoogd. Daarna krijgen ze voedsel dat eerst in de maag van de moervos is voorverteerd. Rond die tijd begint hun vacht te verkleuren naar roodbruin en de ogen van blauw naar lichtbruin. Een

week later verlaten ze af en toe het hol en krijgen ze hun eerste vaste, door de moervos aangesleept, voedsel. Omstreeks oktober zijn de welpen volwassen. Dit is de tijd dat de familie vos uit elkaar gaat. De welpen hebben de kunst van het jagen van hun moeder afgekeken en moeten nu voor zichzelf zorgen. Dit prachtige roofdier, dat onze bossen en velden extra sfeer en geheimzinnigheid verleent, jaagt in het algemeen 's nachts. De draf is zijn meest kenmerkende gang. Dravend kan hij lange afstanden afleggen. Tijdens zijn zwerftochten staat hij af en toe stil, kijkt om zich heen en raadpleegt de lucht met zijn scherpe neus. Voortdurend zoekt hij dekking tussen struiken en graspollen.

De zon steeg steeds hoger en vanaf de boeren-erven kwamen verschillende geluiden. Het werd tijd voor mij te gaan. De ochtend was voorbij. Het was een mooie morgen en een die mij altijd zal bijblijven. Op de terugweg bleef de echo van al die vogelgeluiden nog lang in mijn oren naklinken.

W.A.J.Nijhuis

REGLEMENT

van de

R. K. Sportvereniging

„DOOR OEFENING STERK“

afdeeling Voetbal

TE DENEKAMP.

Opgericht 19 Juli 1919.

Typ. J. Verhaag, Oldenzaal—Denekamp.

CLUBREGLEMENT DOS '19 UIT 1931 WEERSPIEGELT DE TIJD

Wie regelmatig op speurtocht is naar het verleden komt soms onverwachts de meest verrassende zaken tegen.

Het was op een zaterdagmorgen in het najaar van 1991 toen we bij een bezoekje aan Jan Mensink uitgebreid over de vooroorlogse voetbalsport in Denekamp aan de praat kwamen. En wie met Jan Mensink een gesprek over vroeger uitlokt, komt, voor hij het weet, bij hem op zolder terecht. Het duurt wel even voor je het zover hebt, want de gang over de trappengalerij naar boven leg je met hem niet zonder discussie af en is dus lang in tijd gemeten. Grote zwartwitte prenten met vroegere dorpsgezichten en oude voetbalteams zijn naast elkaar opgehangen en worden toegelicht. Ongemerkt glij je terug in de tijd. De zolder herbergt vele dozen met geschiedenis van een grensdorp in foto's en oude kranten.

We zijn nieuwsgierig en zoeken naar herinneringen uit het begin van deze eeuw, toen de voetbalsport in Denekamp nog in de kinderschoenen stond.

"Hier, dit heb ik ook nog", zegt Jan Mensink en toont een oud vergeeld boekje. Het frappeert dat zoiets in die tijd heeft bestaan op een moment dat de voetbalclub de kinderjaren nog niet ontgroeid was. Het gele boekje blijkt een reglement uit het jaar 1931 van de oudste sportvereniging van Denekamp.

Reglement van de r.k. sportvereniging
"door oefening sterk", afdeling voetbal te Denekamp

staat er in antieke letters op vermeld. "Opgericht 19 juli 1919", staat in wat kleinere letters aangegeven en maakt elke discussie over de juiste oprichtingsdatum overbodig.

Maar het meest opvallende op de omslag van dit vergeelde boekje is wel het hoekige embleem. De felrode letters D.O.S. op de groene ondergrond springen eruit. Het goudkleurige kruis in het embleem geeft aan onder welke vlag de voetbalvereniging DOS de sport bedreef.

Zo'n clubreglement uit 1931 roept beelden op over hoe een sportvereniging in een klein grensdorp voor de oorlog ge-functioneerd moet hebben. Het is een opmerkelijk reglement, dat vele facetten van een oude vereniging naar boven haalt.

Kennelijk zagen vroegere bestuurders het nut van regelgeving al in.

Het jaar 1931 was het jaar van het koperen jubileum en de eerste grote voetbalsuccessen van DOS, maar ook van de sportdagen, waarop ander soorten sport werden bedreven. Het jaar 1931 was het jaar dat bij DOS de voorzittershamer werd doorgegeven van dokter Dierick naar slager Cees Siemerink, nadat in de periode van 1919 tot 1928 onderwijzer Bernard Hermelink de allereerste praeses van de club was geweest. Jo Hagel, de broer van Jos, beheerde het secretariaat van de honderd leden tellende club en Marinus Tijink "bewaakte" de kas in samenwerking met de geestelijk adviseur, zoals later bij het lezen van het reglement zal blijken.

Wie het reglement leest en een vergelijking maakt met het heden moet soms glimlachen over de wijze, waarop in die jaren nog een vereniging kon worden bestuurd. Uit andere passages blijkt dat men zich ook toen reeds bezig hield met zaken, welke in die tijd aan de orde waren, maar toen anders werden ingevuld. Zestig jaar verschil in tijd laat enorme verschillen zien. Zo'n oud reglement blijkt eigenlijk een weerspiegeling van een vër vervlogen tijd.

In de verzakelijke tijd van nu is ook de sport veranderd, want je kunt de verschillende maatschappelijke ontwikkelingen niet los van elkaar zien. Overwaardering van de sport en pure prestatiedrang zijn hedentijdse fenomenen, die we niet meer vreemd vinden en die schril afsteken tegen de doelstelling, zoals de "algemeene bepalingen" uit dat oude reglement ons laten zien.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Artikel 1.

De R.K. Sportvereniging D.O.S., afdeling voetbal, is opgericht te Dene-kamp den 19 Juli 1919.

Art. 2.

De Vereeniging stelt zich ten doel om met bescherming en verzorging der Godsdienstig-Zedelijke belangen harer leden de voetbalsport onder de Roomsche Katholieken te beoefenen.

Art. 3.

De Vereeniging tracht dit doel te bereiken door:

- a. Als lid toe te treden tot den Koninklijk goedgekeurden en door den Aartsbisschop erkenden Roomsche-Katholieken Voetbalbond.
- b. Het houden van sportoefeningen onder hare leden.

Het toenmalige bestuur, dat bestond uit een voorzitter, een secretaris, een penningmeester, enkele zogeheten commissarissen en een geestelijk adviseur, hield nauwlettend de gedragingen van de leden in het oog.

En als we de verhalen van vroeger mogen geloven is er toch veel gezelligheid geweest. Zelfs de krant van toen hield er ruime verslaggeving op na. Na een bezoek van enkele DOS-elftallen aan Ootmarsum schreef zij: "Na wat uitgerust te hebben, vingen de zegevierende elftallen den terugtocht weer aan en kwamen zingende Denekamp weer binnen". Dergelijke berichtgeving toont aan dat de sport in vreugde bedreven werd, maar het bestuurlijk gezag keek nauwlettend toe. Wangedrag, waardoor de goede naam van de vereniging in het gedrang kwam en "gemengde verkeering", konden reden tot ontslag zijn, wat artikel 10 nog eens duidelijk benadrukte

Art. 10.

Een lid kan op voordracht van het bestuur of op schriftelijke aanvraag van minstens 10 stemgerechtigde leden, met minstens $\frac{2}{3}$ der uitgebracht geldige stemmen het lidmaatschap ontzegd worden.

Redenen tot ontslag zijn:

- a. Het verrichten van handelingen, welke uit godsdienstig of zedelijk oogpunt grootelijks in strijd zijn met de belangen der vereeniging;
- b. ergerlijk, of herhaald wangedrag, waardoor de goede naam der vereeniging geschaad kan worden;
- c. het aangaan van een gemengde verkeering.

Wie in de hedendaagse tijd op de hoogte is van het reilen en zeilen van een grote sportvereniging, zal het verschil onderkennen bij het lezen van sommige passages uit dit vroegere reglement. De invloed van de geestelijk adviseur blijkt groot, zoals artikel 25 laat zien. De algemene jaarvergadering mag absoluut niet zonder hem gehouden worden en ook de opkomst moet groot zijn, want "de helft van de stemgerechtigde leden" behoort aanwezig te zijn.

In het jaar 1931 waren clubgebouwen kennelijk nog onbekende begrippen. Vergaderingen en festiviteiten speelden zich af in "Concordia", dat gelegen was aan de Lange Voor en nu onder de naam "Marktzicht" opereert, hoewel van een marktplein in de echte betekenis nauwelijks sprake is.

Art. 20.

De vereeniging wordt bijgestaan door een geestelijken adviseur. De geestelijke adviseur van die afdeeling van den R.K. Voetbalbond onder welke de vereeniging ressorteert, is rehtens adviseur der vereeniging, tenzij de Aartsbisschop een ander priester als zoodanig benoemt.

Art. 25.

Nimmer zal een algemeene vergadering mogen gehouden worden, zonder bijzijn van den geestelijken adviseur, tenzij hij van zijn verhindering heeft kennis gegeven.

Art. 27.

De oproeping der leden voor de algemeene vergadering geschiedt minstens 3 dagen van te voren met opgaaf der te behandelen punten, datum en plaats.

Alle vergaderingen, feestelijke bijeenkomsten, tractaties, enz. moeten geschieden in het R.K. Vereenigingsgebouw „Concordia.”

In de hedendaagse sport is de commercie doorgedrongen, wat het goed functioneren van een verenigingsleven soms in de weg staat. Gelukkig weten verstandige sportverenigingen er goed mee om te gaan, hoewel de nieuwe bronnen wel benut worden. Reclame in de sport was anno 1931 nog taboe en het begrip sponsoring was nog niet uitgevonden. Maar de kosten waren er natuurlijk wel en de baten moes-

ten er natuurlijk ook zijn. Ook daarover laat dat oude reglement zich uit. Genoemde geldmiddelen als "legaten, geschenken en toevallige baten" lijken eerder suggesties, dan vaste posten op de toenmalige begroting. Zoals eerder gezegd: de rol en het vertrouwen van de adviseur was groot in die tijd. Een bedrag van 50 gulden lijkt voor die tijd voor een vereniging kennelijk een limiet, waarvoor de "bewaking" buiten de verantwoorde-lijkheid van de penningmeester gelegd moest worden. In hoeverre de keuze van de bank vrij was is niet duide-lijk, maar het noemen van de "Boerenleenbank" in het re-glement suggereert het omgekeerde.

Art. 35.

Aan werkende leden die onder de wa-penen worden geroepen, aan hen, die buiten hun schuld zonder betrekking ko-men, aan anderen, voor wie het dage-lijksch bestuur het noodzakelijk acht, kan door het bestuur der vereeniging vermin-dering of kwijtschelding van contributie verleend worden.

De geldmiddelen bestaan verder uit: leeningen, legaten, geschenken, entree's voor wedstrijden, toevallige baten.

Art. 37

De kascommissie bestaat uit 3 leden, te benoemen door de alg. vergadering. Zij controleert de administratie van den penningmeester na 3 dagen tevoren den penningmeester gewaarschuwd te hebben en de in kas zijnde gelden in Januari, Mei en September en brengt na iedere controle binnen één week schriftelijk verslag uit bij het bestuur.

Wanneer het kasgeld van den pen-ningmeester meer bedraagt dan f 50.—, dan moet 't restant geplaatst worden op de Boerenleenbank. Het spaarboekje wordt bewaard door en staat op naam van den geestelijken adviseur met ver-melding dat het geld bestemd is voor de Voetbal-Vereeniging.

Een reglement uit 1931 weerspiegelt de tijd. Wat was 1931 voor een jaar en wat gebeurde er buiten ons dorp aan de Dinkel?

Wie er de geschiedenis op na slaat, komt verrassende fei-ten tegen. In Amsterdam verzorgt de VARA een experimen-

Denekamp 17 Januari 1930

Aan den Raad der Gemeente Denekamp .

Edelachtbare Heeren.

De R.K. Middenstands Vereeniging alhier, goedgekeurd by-
Koninklyk besluit 19 Januari 1912, Stb. 32

Verzoekt met gepasten eerbied, Uwen Raad

De bestaande verordening, op Winkelsluiting, zynde 'deze-
ingevolge den nood toestand, by gebrek aan verlichting-
in het jaar 1917 ingesteld, te willen intrekken, en'
te wyzigen als volgt.

Winter en Zomertyd sluiting om negen uur des avonds
Zaterdag en dagen Feestdagen voorafgaand, om tien uur-
Zondagen en Feestdagen om een uur namiddags.

Van deze bepalingen te ontheffen 'Sigaretwinkels van'
uitsluitend tabak en sigaren. enz, groente-fruitwinkels.

De neringdoende leden van genoemde Vereeniging, zyn-
van meening, dat door een te vroege sluiting, door hun-
ernstige schade en moeielykheden, zal ondervonden worden
en wel om volgende reden.-

1 ste De bevolking dezer gemeente, voor een groot -
deel bestaande, uit Fabriekarbeiders, komt eerst des-
avonds te zeven uur te huis. en kunnen alzoo door de nu,
bestaande verordening, geen inkoop meer doen.

2 de De huismoeder met kleine kinderen in het algemeen
hebben na zeven uur, de beste gelegenheid zelf te-
winkelen en hun inkoop te doen.

Vertrouwend dat de Raad op den wensch, van de-
R.K. Middenstands vereeniging een gunstig besluit zal-
nemen; namens de R.K. Middenstandsvereeniging-

Het bestuur

Voorzitter

Secretaris

G. J. B. Albrink
W. J. A. W. J.

Uit: Gemeente-archief Denekamp

tele televisieuitzending via de telefoon naar Huizen. De economische omstandigheden en de Tweede Wereldoorlog hebben ongetwijfeld dat nieuwe fenomeen een generatie opgeschoven.

In Utrecht wordt de NSB opgericht en in Geneve komt een aantal landen bij elkaar om te proberen de bewapening te stoppen. Zestig jaar later weten we al te goed, wat voor succes dat heeft gehad.

En hoe was het met de sportvereniging in Denekamp anno 1931? Denekamp had in dat jaar, zoals nu twee voetbalclubs, genaamd DOS en VVD en beide werden in dat jaar kampioen. Naast de voetballerij kwamen er sportdagen en de vereniging DOS begon na te denken over de oprichting van een jeugdafdeling. De bestuurders pakten de zaak gegedegen aan en ontwierpen een reglement om de vereniging goed te kunnen besturen. Een clubreglement uit 1931, dat eind 1991 bij een bezoekje aan "schoenmakerij Mensink" ineens boven water kwam en dat ons een blik gaf in een tijd van ver terug.

J.H.M. Knippers

Te Nordhorn zijn Zaterdag-avond de groote stoomweverij en de pakhuizen van de heeren van Delden en Zoon, benevens de leerlooierij van den heer Splinters en eenige woonhuizen, door brand geheel vernield.

De brandweer van Nienhuis, Lingen en Bentheim moest zich bepalen tot het beschutten der belendende perceelen.

De brand ontstond om 6 uur in de leerlooierij van den heer Splinters.

Uit: Tubantia 23-3-1892

MAAKT NICH ALLE GROOND TERECHT

O, maakt nich alle grond terecht
Töt bouwlaand en töt moat en weide,
Loat hier en doar n heukkn vrij,
Een striepkñ ven, n stukkn heide,
Dat hier en doar n ster nog blif
Zo as oons Leewn Heer dee gif.

O, roodt nich alle heggñ oet,
Verbraand nich al dee brömmelbuske
Liekt alle watergaat nich too,
Woar wearfhoalt steet bie leus en rusken,
Loat wassen toch den gellen broam,
Dën woachelbos, den bearkenboam.

Woar ist, oons vaderland vrög broad,
Doarveur möt wie now eerst wa zoargn,
En zölfs woar now nog is gin nood,
Möt wie toch deankn an morgn.
Het geet dan op n doer ok nich
Dat al dee grond doar zo men lig.

Men t was toch slim, as al dee grond,
Now laand wör, grös en weggñ en stroatn,
Want woarveur hef Oons Leewn Heer
De hei doar dan wa wassen loatn?
Is de natuur hier dan nich weerd
Dat men ze n betken acht en eert?

Nog ist in t Tweanter laand zo mooi!
O, zoargt toch dat dit zo mag blievn!
Wie möt oet oonze leeve laand
Nich alle mooiigheid vedrievn
En n mooistn hof toch op n duur
Dat is en blif toch Gods natuur!

Vrij naar Karl Sauvagerd († 6 februari 1992)
(Uit bundel Haideblomen, 1948)

Wearfhoalt = waterwilg
Leus = lis, moerasplant
Rusken = veldbies

DE SPREUKEN VAN WILLEM DINGELDEIN

(I)

Waar mensen als Berning en Dingeldein de tijd vandaan haalden om aldatgene te doen, te onderzoeken, te beschrijven, wat ze ons in hun geschriften hebben nagelaten, is mij een raadsel. Zijn wij dan zoveel trager of futlozer? Hadden zij dan zoveel meer tijd dan wij? Of werden zij minder afgeleid door de wereld om hen heen, die zich aan ons immers veel sterker opdringt dan weleer aan hen? Natuurlijk was Dingeldein een gedreven mens, die het zich bovendien kon veroorloven meer tijd en energie aan zijn onderzoekwerk te besteden dan menig ander.

Maar hoe dan ook, wij hebben van Dingeldein onder meer een omvangrijke lijst van regionale spreuken en gezegden, alle opgetekend in het Twents natuurlijk, voorzien van een uitleg en, waar hij dat nodig vond, van een vertaling. Het Twents is het Twents, zoals hij dat hoorde. En de spelling zal ook misschien niet altijd de blik van de strenge meesters van "n Kreenk" kunnen doorstaan. Dingeldein werkte echter nauwgezet en bedachtzaam; ik verander dus geen letter aan zijn teksten.

Wanneer deze verzameling is ontstaan, is mij niet bekend. Waarschijnlijk is het een werk geweest van vele jaren goed luisteren en geduldig noteren. En toen de verzamelaar de indruk had dat zijn lijst niet zo hard meer groeide, heeft hij zijn materiaal geordend naar onderwerp: Vee en paarden, Hond en kat, Weer en wind, Het menselijk leven, De duivel, Het boerenbedrijf, om er een paar te noemen.

Uit de honderden zegswijzen en spreuken, die Dingeldein bijeenbracht, ontstaat een veelzijdige schildering van de oude Twentse samenleving, zoals die moet zijn geweest vóór de industriële revolutie: agrarisch en besloten. En verder bepaald door zaken als ziekte, armoede, pech, conflicten of hun tegendeel, door de kerk, de seizoenen, het werk door het leven en de dood.

Het wonderlijke is echter, dat de meeste van deze spreuken naar hun ZIN nog volop bruikbaar zijn, al is helaas

de taal voor velen niet meer te genieten in de volle rijkdom van haar vele nuances.

vergelijkingen

De meest gebruikte uitdrukkingen zijn de vergelijkingen: met enkele treffende woorden maak je duidelijk hoe erg het wel niet is of hoe groot, hoe geweldig. Of hoe diep je medemens wel niet gevallen is.

"Hee is zoa dik as ne oel, as doezend man, as n ketrol". Kortom: "zoa dik as n dr.... hoes". (Dingeldein hield het graag netjes!

Want hij kan "zoepen as nen bessembinner". Dán "geet t an as nen kettenhoond". En hij heeft "n woord as schuppenkönnink" (het hoogste woord, een grote mond). Als ze met meerderen zijn, "goat ze t an as n dolhoes". De andere morgen zijn ze natuurlijk "zoa dol as n een'nikuken (dat net uit de schaal is gekropen en zijn eerste onvaste stappen doet)", en "zoa wit as kalk an de waand": joa, ze bint "zoa kraank as 'n pèerd, as nen hoond". As 't aal 'n luk metlöp, staat ze ok te "speien as nen reiger" en ze steenkt "as 'n ulk", wanneer ze van het feest thuiskomen.

Dom natuurlijk, "zoa dom as boanenstroa, as nen ölliepann'-koken, as en ossen, as ne koo zien gat". (Wat is er toch mis met dat bonenstro?)

Het zijn echter niet alleen domheid en dronkenschap, waarin onze voorouders uitblonken. Als je de hele catalogus van uitdrukkingen zo eens langs loopt, sta je er eigenlijk versteld van dat wij, hun nakomelingen, toch nog zulke aardige mensen zijn geworden.

Al heeft iemand "nen bek as ne biel, as 'n scheermes", toch is hij soms "zoa bang as ne boan in 'n pot". En watt'n leu bint nich alleen "zoa lui as 'n vèerken, ('n eers wast eer nog vast an 'n stoel)", ze bint ok mangs "zoa greun as grös", (mooie woordspeling: greun betekent zowel groen als verwaand), ze brekt "van greunigheid nog kot". Ja, zo iemand is "nen greunen gaperd". En maak hem er nou vooral geen opmerkingen over, want dan wodt-e ok nog "zoa hellig as nen spinn'kop", want hij is "zoa eigenwies as e groot is".

Aan minder mooie eigenschappen (bij anderen!), dus geen gebrek, wat dat betreft is er weinig veranderd. "t

Wicht is zoa gek as 'n rad. Het meisje is smoorlijk verliefd", noemt Dingeldein dat. En onaardige kleine kinderen (etterbakjes, zouden wij zeggen) waren "zoa leeflik as ne vroot", liefvallig als een mol. "Neisgierig as nen sik" waren ze vroeger ook al. Ik heb ook wel gehoord: as nen nei-melksen sik.

En dan waren er de lichamelijke eigenschappen. Wat er zoal niet aan oprechte christenzielen kon mankeren: de een is "zoa dun as nen pielworm", de ander "zoa gries (wit) as ne doew". Daar is nog mee te leven. Maar stelt u zich eens voor: "nen keerl as nen boam", nee, "nen keerl as ne Huun" (van het volk der Hunnen), "zoa rouw" (ruig behaard) "as 'n schoap", zoa zwat as nen Töärk, as nen pot". Hij is misschien "zoa stief as nen boam, as nen poal", misschien ok wa "zoa zwak as ne werr" (lenig als een wilgetwijgje). Misschien zwemt hij "as nen baksteen", maar hij is "zoa stèerk as 'n peerd" en "zoa toa as wit leer". Wat? "Zoa toa as wilwas" (d.i. zo taai als "de uiteinden der spieren, waar deze in pezen overgaan"). Als zo iemand thuiskomt, dan zweethij "as nen otter" en hij kan "vretten as nen dösscher" (dorsen). Toch is hij misschien "zoa klook as 'n mēensche" (wijs, pienter of wordt juist het tegendeel bedoeld?) en hopelijk "zoa riek as 't water deep is". Als dat het geval is, dan mag hij van ons "zoa ondöggend" (wèen) "as-e groot is".

De lijst van vergelijkingen lijkt oneindig: jongs "houwt zik as aarme duwels", zeggen we, of: "ze houwt zik mekaar". En ze hebben daarbij "nen kop as nen bollen (ne boll')", als van een stier dus, van woede of van schaamte, dat wordt ons niet altijd duidelijk. Watt'n leu kunt "lopen as nen kievit", aanderen kunt "lopen (striën) as ne snieder". Of is dat het zelfde? En wat werd er bedoeld met "zoa schier as ne not" (nöt?). "Zo glad en gaaf als een noot", zegt Dingeldein. Sloeg dat ook op mensen?

Betrekkelijk klein is het aantal vergelijkingen, dat op iets anders betrekking heeft dan op mensen. Als er dicht, dus royaal gezaaid is, ligt het zaaigoed "zoa drong" op de akker "as hoar op nen hoond". Iets (of ook :iemand?) is "zoa krom as nen klaven" of klaven, dit is: krom als "het gebogen ijzer, dat de knuppel aan het achterhout van de wagen verbindt".

"Zoa licht as hopp" kan iets zijn of ook vlijmscherp: "zoa schèerp as 'n flim". Maar wanneer noem je iets "zoa stèerk" of "zoa vast as Münster" (in het Gelderse: "Zoa vast as Grol")? Een machtige stad met grote reputatie en sterke vestingswerken. Slaat de vergelijking op gebouwen, op een menselijk karakter, op een feit, een toestand of een waarheid. Dingeldein geeft ons helaas geen verklaring, evenmin als bij de mooie uitdrukking "zoa drok as de pann' van Fasseloawend". En dat is toch eigenlijk wel een beetje zuur, al is het ook niet "zoa zoer as ('t) krit" (vergelijk krijtend, schreeuwend zuur). En daarom stop ik ermee, want "noe vedan bin ik 't ok zoa zat as gespoien spek".

G.L.B.Broekhuis
(Werkgroep Dialect)

Fa. Wed. G. J. Blokhuis, Denekamp.

Slechts 3 dagen.

Dinsdag, Woensdag en Donderdag

worden verschillende artikelen opge-
ruimd tegen **zeer lage prijzen.**

Kinderjurken vanaf f 1.12	Kinderpakjes vanaf f 3.25
Jongenspakken „ f 6.—	Heerencostuums „ f 22.50
Jongensblouses „ f 1.—	Engelschehden „ f 1.—
Damesblouses „ f 2.—	Manshden „ f 0.95
Drabman- chesterbroeken „ f 3.96	Resten cheviot, schortbont en kleedstof.
Fantasieman- chesterbroeken „ f 5.90	

Profiteert van deze goedkooppe aanbieding.

Een buitenkansje.

Alles contant. Geen goederen op zicht. Tevens een
grootte partij leegte zakken, slechts éénmaal gebruikt.

Aanbevelend,

Fa. Wed. G. J. Blokhuis, Denekamp.

Uit: Nieuwsblad voor Oldenzaal
6-8-1921

PAASGEBRUIKEN IN TILLIGTE

Nog niet zo lang geleden vertelden enkele al wat oudere heren uit Tilligte iets over de vroegere gebruiken in de paastijd in hun dorp en hoe zij er als kind actief aan deelnamen.

Zestig à zeventig jaar terug in de tijd.

"Met palmpasen gingen we, toen we nog schooljongens waren, het dorp rond om 'eier te gaddern'. Eieren kregen we in die tijd haast niet meer, meest geld. We zongen geen honderd gulden bij elkaar, maar waren al blij dat we tot zo'n 35 gulden kwamen. De meeste mensen gaven in die tijd een kwartje. Het 'eiergaddern' gebeurde door de schoolgaande jongens. Die van de hoogste klas hadden de leiding en beheerden ook het geld. We verdeelden ons altijd in twee groepen. Elke groep werkte een kant van de grote weg af. We hielden dan een soort wedstrijd, wie van beide groepen het meeste geld bij elkaar zou brengen. Wanneer de twee groepen elkaar ergens tegenkwamen werd ruzie gemaakt. Alle jongens, die meeliepen, hadden een stok in de hand met een palmtakje eraan. Jongens, die van de lagere school af waren, mochten niet meer meedoen.

In de week voor pasen moesten we het hout voor het paasvuur bij elkaar zien te krijgen. Meestal gingen we naar het kanaal, om daar braanstruiken te kappen, want hout was er niet zoveel. Gewoonlijk begonnen we daarmee op woensdag in de Goede Week, als onze paasvakantie begon. Van het geld, dat we op palmzondag hadden opgehaald, kochten we bij de bakker brood of koek. Van het werken kregen we natuurlijk honger. Vooraf werd uitvoerig overlegd, wat gekocht zou worden: krentenbrood, koek, kadetjes of nog wat anders. Degene die het minst hard werkte, werd naar de bakker gestuurd. Op paaszaterdag werd het gekapte en verzamelde hout met paarden en wagen opgehaald en bij Aarnink in de wei opgestapeld.

Een paasstaak hadden we vroeger ook, maar daarmee werd niet gesleept, zoals in Denekamp. De boom werd ergens gekocht en werd vervolgens in de wei bij het paashout

gelegd. Ook een ton hadden we, die gekocht werd waar hij het goedkoopst was. In die tijd was dat ongeveer een rijksdaalder.

De paasstaak is in Tilligte geen oude traditie, het is een beetje van Denekamp afgekeken. De boom werd ook nooit bij opbod verkocht".

Tot zover het opgetekende verhaal over de paasgebruiken in Tilligte rond de jaren '20/'30, die daar ongeveer een week duurden.

H. Asma

Hermelijn

De hermelijn (*Mustela erminea*) is een roofdier, dat behoort tot de familie der marterachtigen. Hij leeft in zijn eentje, in een eigen gebied. Hij heeft een vaste woonplek en een aantal schuilplaatsen. Meestal volgt hij zijn vaste paadjes (wissels), die hij met een geurvlaagje markeert. De hermelijn is 's winters wit en zomers bruin. De winterovergang van bruin naar wit begint bij de kop en loopt door naar achteren. Het blijkt dat in de oostelijke helft van ons land de meeste hermelijnen 's winters een witte vacht hebben, terwijl in het westen met zijn enigszins milder klimaat de meeste exemplaren wit-bruin zijn. Elk jaar pakt dit weer iets anders uit, wat afhangt van de winter. Is die streng, dan zie je meer witte hermelijnen, terwijl de wit-bruin gevlekte vorm tijdens een kwakkelwinter meer de overhand heeft. Jonge hermelijnen worden het eerste jaar niet wit, ze blijven witbruin.

Reukzin en gehoor van de hermelijn zijn piekfijn ontwikkeld, evenals het gezichtsvermogen. Zijn jachtmethode is razendsnel en vastberaden. De jonge hermelijntjes hebben bij de geboorte fijn wit haar. Na ongeveer 20 dagen wordt het staartpuntje zwart en na circa vijf à zes weken gaan pas hun oogjes open.

OM BIJ DE HAND TE HEBBEN

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

Kerkplein 4 7591 DD Denekamp;
tel. (05413) 54656.

't Heemhoes is het informatie-
en documentatiecentrum voor
heemkunde in Denekamp.

Geopend: ma/vr 9-12;14-16; do
tevens 18.30-21.30 uur.

Beheerder: B.Appels; tel.
privé (05413) 54408.

Administrateur: J.Zanderink;
tel. privé (05413) 52106.

Bibliotheecaresse/Archief:
mevr.Th.Asma-ten Broeke; tel.
privé (05413) 52434.

BESTUUR

H.A.Benneker, voorzitter;
H.Boink, secretaris; H.J.Asma,
penningmeester; H.A.Meek, plv.
voorzitter; B.Tijhuis, plv.
secretaris; Mw. E.Lohuis;
A.B.Morsink; H.Nolten;
W.A.J.Nijhuis; G.J.Tijscholte
en S.Wynia.

SECRETARIAAT

Diepengoor 16 7591 BW
Denekamp; tel. (05413) 52261.

AANMELDEN DONATEURS

Aanmelden van donateurs kan
bij 't Heemhoes of secreta-
riaat. De kosten zijn per
jaar minimaal f.17,50. Hogere
bijdragen zijn van harte
welkom.

BANK/GIRO

ABN/AMRO-bank Denekamp:
59.57.16.547;
Rabobank te Denekamp:
11.07.53.003;
Postgiro: 556514.

werkgroepen

BEHEER EN ORGANISATIE

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Die-
pengoor 16, 7591 BW Denekamp;
tel. (05413) 52261.

BIBLIOTHEEK EN ARCHIEF

Th.Asma-ten Broeke, Willem
Wegewartstraat 1, 7591 TZ
Denekamp; tel.(05413) 52434.

BOERDERIJENONDERZOEK

H.Nolten, Bromeliastraat 50,
7591 XV Denekamp; tel.(05413)
53534.

DIALECT EN FOLKLORE

J.A.den Ouden, de Roerdomp 42,
7591 JB Denekamp; tel.(05413)
52800.

DIAPRESENTATIES

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
7591 PT Denekamp; tel. (05413)
51453.

FLORA & FAUNA

H.A.Meek, de Plevier 7, 7591
JJ Denekamp; tel.(05413)
53095.

GENEALOGIE

G.J.Tijscholte, Damweg 16,
Tilligte; tel. (05412) 51447.

GESCHIEDENIS

H.J.Asma, Willem Wegewart-
straat 1, 7591 TZ Denekamp;
tel. (05313) 52434.

JUMELAGE METELEN

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Die-
pengoor 16, 7591 BW Denekamp;
tel. (05413) 52261.

STICHTING HEEMKUNDE DENEKAMP

Sinds 1975 is er in Denekamp een heemkundegroep, welke tot haar werkterrein kan rekenen het gebied van de gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Voorts wordt hiermee aangeduid de kennis van zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land. Onder heemkunde verstaan we ook de zorg voor monument en landschap.

De doelstelling hierbij van de Stichting Heemkunde Denekamp is om door studie en onderzoek het verleden te analyseren en daarover te publiceren. Hierdoor wordt getracht waardering te wekken voor wat in de gemeente Denekamp door de natuur en de vroegere cultuur tot stand is gekomen. Met het verleden dat daarmee tot leven is gekomen wordt de dag van vandaag mede gestalte gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

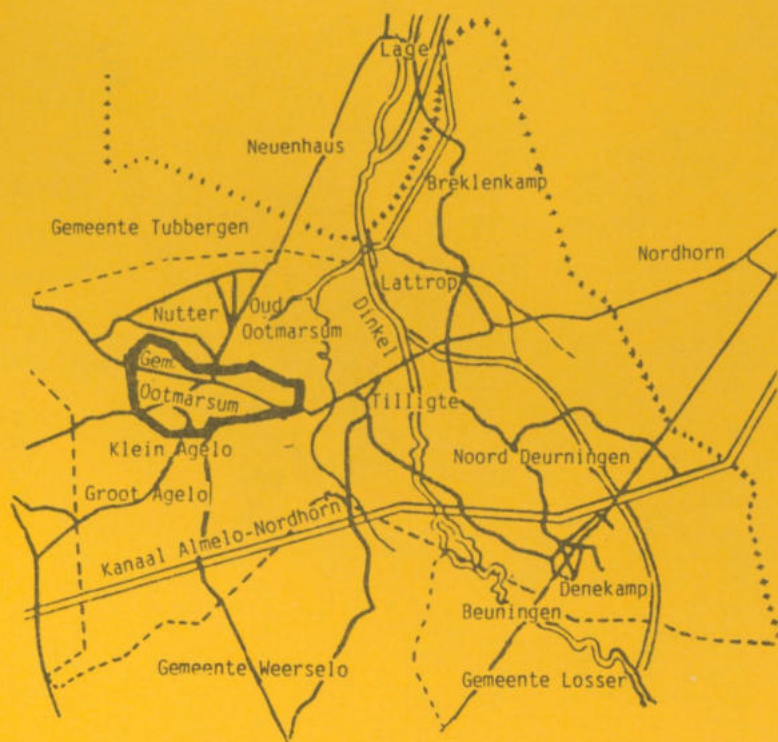
Om deze doelstelling te verwezenlijken heeft de Stichting Heemkunde Denekamp verschillende werkgroepen. Daarnaast is er het zestig pagina's tellende contactorgaan 't Onderschoer, dat vier keer per jaar verschijnt en kosteloos wordt toegezonden aan de donateurs. Voorts worden enkele keren per jaar bijeenkomsten en excursies gehouden voor de donateurs.

De donateurs hebben alle gelegenheid mee te denken en mee te praten over allerlei zaken die de stichting aangaan.

De Stichting Heemkunde beschikt over een eigen huisvesting, in 't Heemhoes, het informatiecentrum voor heemkunde. Hierin is het archief en de bibliotheek ondergebracht. Tevens vinden hier de werkbijeenkomsten en vergaderingen plaats. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend, waarvoor een catalogus beschikbaar is.

Hebt u belangstelling om mee te denken of ergens actief aan mee te doen, dan is dat mogelijk door lid te worden van een van de werkgroepen, zoals geschiedenis, flora en fauna, dialect en folklore. De adressen staan hiernaast. Nadere inlichtingen hierover zijn te krijgen op 't Heemhoes, waar u geheel vrijblijvend kunt binnenlopen.

GEMEENTE DENEKAMP

De kaart geeft het werkgebied weer van de Stichting Heemkunde Denekamp. Binnen deze gemeente ligt de gemeente Ootmarsum, zoals u kunt zien. De gemeente Denekamp heeft een oppervlakte van 8823 hectare en telt ruim 12.000 inwoners, welke wonen in de volgende kerkdorpen en buurtschappen (de vroegere marken): Denekamp, Noord Deurningen, Lattrop, Breklenkamp, Oud Ootmarsum, Nutter, Groot Agelo, Klein Agelo en Tilligte.